

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2021-2022 РОКАХ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск 7

Рекомендовано до друку та практичного використання вченою радою комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (протокол № 1 від 26 січня 2023 року)

Рецензенти:

С.Л. Бирченко – начальник управління дошкільної, загальної середньої, інклюзивної, позашкільної освіти, виховної роботи, цифрової трансформації та впровадження інформаційних технологій Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації

С.М. Грицай – проректор з наукової роботи комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Редактор:

І.В. Удовиченко – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор

Укладачі:

О.І. Остапенко, Г.М. Браткова, О.Ф. Борисенко, О.М. Жила

Моніторинг якості освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2021-2022 роках : інформаційно-аналітичний бюлетень (випуск 7) / уклад. О.І. Остапенко, Г.М. Браткова, О.Ф. Борисенко, О.М. Жила // за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2023. 88 с.

Інформаційно-аналітичний бюлетень містить матеріали про результати моніторингових досліджень, проведених навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2021-2022 роках.

Інформаційно-аналітичний бюлетень стане у нагоді працівникам центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівникам закладів загальної середньої освіти, заступникам директорів з навчально-виховної роботи.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ (Остапенко О.І.)	6
II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	15
2.1 Моніторингове дослідження стану організації підготовки учнів до участі в зовнішньому незалежному оцінюванні (Борисенко О.Ф.).....	15
2.2 Моніторингове дослідження стану сформованості самоосвітньої компетентності суб'єктів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти (Браткова Г.М.).....	30
2.3 Моніторингове дослідження стану організації підготовки випускників 11-х класів до вступних випробувань під час воєнного стану (Борисенко О.Ф.).....	41
2.4 Моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти (Браткова Г.М.).....	56
2.5 Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану (Жила О.М.).....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Моніторинг в освіті – це засіб оцінювання, завдяки якому роблять висновки і судження, спрямовані на розвиток об'єкта, що вивчається. За допомогою моніторингу з'ясовуються взаємозв'язки між явищами, які дають можливість заздалегідь повідомляти про відхилення від норми, упереджувати збої, а не шукати причини, щоб їх виправляти, коли вони настали. Моніторинг, поряд із прогнозуванням, виступає одним із важливіших елементів системи інформаційного забезпечення освіти. Він створює інформаційну стабільність, запобігає дефіциту інформації під час підготовки рекомендацій та прийнятті управлінських рішень на будь-яких рівнях управління системою освіти, підвищує їх обґрунтованість.

Моніторингові дослідження у сфері освіти проводяться з різною метою, залежно від об'єкта оцінювання, рівня проведення дослідження й рівня узагальнення результатів. Об'єктами моніторингу в освіті можуть бути:

- система освіти (професійна, фахова передвища, вища, загальна середня, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна, інституційна або локальна);

- результати освітньої діяльності;

- характеристики учасників освітнього процесу (соціальний захист, задоволеність освітніми послугами, стан здоров'я, умови життя й навчання, готовність до здійснення певної діяльності тощо);

- зв'язки споживачів освітніх послуг з освітнім середовищем (оточуючим соціумом);

- процеси функціонування й розвитку освітніх систем та управління ними;

- компоненти освітнього процесу: умови й засоби реалізації (матеріально-технічні, кадрові, санітарно-гігієнічні, нормативно-правові, фінансові, навчально-методичні умови тощо);

- організація (мережі освітніх установ, контингент і його диференціація за різними ознаками, режим роботи, розклад навчальних занять тощо);

- наслідки (результати запровадження освітніх реформ, змін навчальних програм і освітніх стандартів тощо).

Моніторинг є не лише джерелом інформації в освітньому закладі, але й механізмом розвитку системи освіти, що допомагає розкрити сутність та значення інноваційних підходів до управлінської діяльності, які поліпшують перебіг і результати освітнього процесу; включає технології вимірювання існуючого стану об'єкта, потребує додержання максимальної об'єктивності й достовірності отриманої інформації і саме

тому проводиться за спеціальними технологіями незалежними (зовнішніми) дослідниками.

Виступаючи цілісним управлінським інструментом, моніторинг дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток.

Моніторингова аналітико-статистична інформація завжди подається для ознайомлення в узагальненому вигляді, містить дані про загальні тенденції, закономірності перебігу освітніх процесів.

Введення в Україні сучасних технологій оцінювання, проведення зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації учнів, запровадження в життя ідеї стандартизації в освіті потребують широкого застосування моніторингових досліджень. Це надасть можливість забезпечити інформацією про стан навчальної підготовки та допомоги в корегуванні цього стану відповідно до запитів і потреб суспільства. Моніторингові дослідження передбачають постійне спостереження за будь-яким освітнім процесом з метою виявлення його відповідності очікуваним результатам, визначення передумов для прийняття управлінських рішень і запровадження необхідних змін в освіті, спрямованих на підвищення її якості.

Матеріали інформаційно-аналітичного бюлетеня структуровано за двома змістовими частинами. У першій подано звіт про організацію та проведення моніторингових досліджень у Сумській області у 2021-2022 роках регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів. Друга частина містить аналітично-статистичну інформацію про результати проведення регіональних моніторингових досліджень в Сумській області.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Здійснення моніторингу якості освіти у комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (далі – СОІППО) унормовано Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» та іншими законодавчими актами в галузі освіти, зокрема, Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації. А саме, це:

1. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text> .

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2021-%D0%BF#Text>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 584-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2018-%D1%80#Text>.

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Порядок проведення моніторингу якості освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>.

Зміст діяльності за напрямом підготовка та проведення моніторингових досліджень визначається завданнями:

– забезпечення участі закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти у реалізації міжнародних та загальнодержавних моніторингових дослідженнях;

– розробка інструментарію та проведення регіональних моніторингових досліджень;

– підготовка аналітичних звітів, рекомендацій за результатами моніторингових досліджень;

– оприлюднення результатів моніторингових досліджень;

– здійснення методичної, консультативної допомоги органам управління освітою, закладам освіти щодо діагностики якості освіти, технології проведення моніторингових досліджень.

Проведення моніторингових досліджень у КЗ СОІППО здійснює навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання.

Відповідно до наказів Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 08.09.2021 № 434-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2021-2022 навчальному році», від 06.09.2022 № 208-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році», протягом 2021-2022 років КЗ СОІППО було забезпечено навчально-методичний та організаційний супровід 6-и регіональних моніторингових досліджень (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Моніторингові дослідження регіонального рівня 2021-2022 років

№ з/п	Тема моніторингового дослідження	Термін проведення	Місце проведення
1	Моніторингове дослідження потреб територіальної громади в освітніх послугах для громадян похилого віку	Жовтень 2021	Бочечківська, Есманська, Краснопільська, Липоводолинська, Новослобідська, Річківська, Синівська, Хмелівська, Чернечинська, Чупахівська територіальні громади
2	Моніторингове дослідження стану організації підготовки учнів до участі в зовнішньому незалежному оцінюванні	Листопад 2021	Садівська, Степанівська територіальні громади
3	Моніторингове дослідження стану сформованості самоосвітньої компетентності суб'єктів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти	Листопад 2021	Липоводолинська, Недригайлівська територіальні громади
4	Моніторингове дослідження стану організації підготовки випускників 11-х класів до вступних випробувань під час воєнного стану	Жовтень 2022	Конотопська, Недригайлівська територіальні громади
5	Моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти	Листопад 2022	Кролевецька, Попівська територіальні громади
6	Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану	Листопад 2022	Дубов'язівська, Роменська територіальні громади

Дослідження регіонального рівня забезпечувались інструментаріями, розробленими методистами навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання.

Моніторингові дослідження регіонального рівня були спрямовані на: аналіз стану організації підготовки учнів до проведення зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО), вступних випробувань; дослідження потреб територіальної громади в освітніх послугах для громадян

похилого віку; аналіз стану сформованості самоосвітньої компетентності учнів закладів загальної середньої освіти; дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти; дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану.

Дослідження регіонального рівня дали змогу проаналізувати ефективність підготовки учнів 11-х класів до проведення вступних випробувань; дослідити потреби територіальної громади в освітніх послугах для громадян похилого віку; проаналізувати стан сформованості самоосвітньої компетентності учнів закладів загальної середньої освіти; вивчити стан виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання, діяльність педагогів щодо його організації; отримати інформацію про рівень створення безпечних умов для учнів та педагогічних працівників у закладах освіти в умовах воєнного стану.

Окрім того, було удосконалено інструментарій 3-х моніторингових досліджень регіонального рівня та розроблено інструментарії моніторингових досліджень стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти, стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану.

Зокрема, розроблено інструменти збирання інформації (анкети); засоби первинної обробки даних (узагальнені, підсумкові таблиці); інструкції для виконавців, респондентів, інструктивно-методичні рекомендації для координаторів щодо організації та проведення досліджень.

Основними інструментами у процесі проведення моніторингових досліджень були анкети.

Оприлюднення моніторингових досліджень здійснювалося шляхом:
– підготовки аналітико-статистичної інформації про результати

проведених моніторингових досліджень та методичних рекомендацій, які надавались керівникам місцевих органів управління освітою для ознайомлення і використання у подальшій роботі;

- висвітлення результатів проведених моніторингів через засоби масової інформації: аналітичні та статистичні звіти, статті щодо підсумків досліджень друкувались в обласних періодичних освітянських виданнях, збірниках конференцій, інформаційно-методичних збірниках;

- розміщення методичних рекомендацій за результатами досліджень на веб-сайті СОІППО;

- обговорення на вебінарах, нарадах.

У дослідженнях, респондентами яких були директори, заступники директорів, учителі, учні та їхні батьки, громадяни похилого віку, узяли участь 2 121 особа.

Підсумки проведених навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання регіональних моніторингових досліджень публікуються у щорічному інформаційно-аналітичному бюлетені «Моніторинг якості освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області».

Окрім регіональних моніторингових досліджень, навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання у 2022 році забезпечено організаційний супровід основного етапу чергового циклу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022, який було

заплановано на 2021 рік, проте через карантинні обмеження (COVID-19), термін його проведення було перенесено. Відповідний план заходів було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 09.12.2021 № 1336 «Про підготовку та проведення основного етапу моніторингового дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85195/.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та запровадженням воєнного стану, наказом Міністерства освіти і науки України від 09.05.2022 № 421 «Про внесення змін до Плану заходів щодо підготовки й проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 в Україні» (URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Nakaz-zminy-PISA-2022.pdf>) було регламентовано призупинення виконання відповідальними інституціями заходів щодо організації та проведення у 2022 році в закладах освіти України основного етапу другого циклу дослідження.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 815 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України щодо підготовки та проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 в Україні» ([URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87450/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87450/)) визнано таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 09.05.2022 № 421, а також унесено зміни до Плану заходів та встановлено нові строки проведення (з 3 до 23 жовтня 2022 року).

Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 816 «Про проведення в закладах освіти України основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022» ([URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87390/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87390/)) визначено потенційних учасників дослідження, регламент проведення сесій, перелік підготовчих заходів для успішного проведення основного етапу дослідження.

Засіданням Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 року № 119 Міністерству освіти і науки України, Міністерству внутрішніх справ, Міністерству охорони здоров'я, обласним військовим адміністраціям було дано доручення вжити відповідних заходів щодо створення належних та безпечних умов для проведення дослідження.

Наказом Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.10.2022 № 253-ОД «Про проведення основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022» визначено термін проведення дослідження в Сумській області (з 18 до 25 жовтня 2022 року). Інновацією цього року було дослідження галузі креативного мислення, анкетування підлітків щодо володіння інформаційно-комунікаційними навиками, а також визначено комп'ютерний формат тестування без використання мережі Інтернет.

Для міжнародного дослідження була сформована випадкова вибірка, яка відображала загальний розподіл учнів за типами закладів освіти, їхнім розташуванням, класом (курсом навчання), статтю.

З-поміж основних та додаткових пунктів тестування до вибірки учасників основного дослідження PISA-2022 у Сумській області увійшли: Тулиголівський ліцей Кролевецької міської ради (10 учасників), Дубовицький ліцей Кролевецької міської ради (6 учасників), Конотопська спеціалізована школа I-III ступенів № 12 Конотопської міської ради (52 учасника), Комунальна установа Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 7 імені Максима Савченка Сумської міської ради (53 учасника).

Отже, запланована загальна кількість учасників від Сумської області попередньо становила 121 особу.

Важливою складовою проведення дослідження було створення для учасників безпечних умов. Відтак, усі задіяні заклади загальної середньої

освіти були розташовані поза зоною активних бойових дій, мали укриття цивільного захисту та забезпечені необхідною комп'ютерною технікою і персоналом.

Процедуру проведення дослідження забезпечували: старші інструктори (10 осіб), адміністратори комп'ютерного оцінювання (8 осіб) та відповідальні за пункти проведення (4 особи) із числа працівників закладів освіти, що увійшли до вибірки (разом 22 особи).

Відповідно до плану заходів та з метою якісного проведення дослідження в області, 6 вересня 2022 року для керівників закладів освіти та відповідальних осіб відбулася zoom-нарада Українського центру оцінювання якості освіти; 19 та 26 вересня 2022 року для керівників закладів освіти, які підтвердили можливість проведення дослідження, відповідальних у закладах освіти та персоналу проведено відкритий вебінар на Ютуб-каналі Українського центру оцінювання якості освіти та настановчу zoom-нараду-практикум Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Керівниками закладів освіти – учасниками основного етапу дослідження було забезпечено інформаційно-роз'яснювальну роботу: поінформовано учнів та їхніх батьків про специфіку та умови проведення, організовано внесення змін до режиму роботи, створено належні умови для проведення дослідження у закладі освіти, забезпечено участь включених до списків учнів-учасників (за умови відсутності заперечень із боку учнів та їхніх батьків).

Загальна кількість учнів, які взяли участь у дослідженні PISA-2022 у Сумській області, – 90 осіб, що становить 74,4% від попередньої запланованої вибірки. Причинами неучасті у дослідженні стали: відмова батьків (6 учасників), хвороба (6 учасників), перебування за кордоном (19 учасників).

Зважаючи на складні умови проведення PISA-2022 (аварійне відключення електропостачання у м. Конотоп, наявність тривалих повітряних тривог), термін проведення дослідження було перенесено у Конотопській спеціалізованій школі I-III ступенів № 12 Конотопської міської ради з 18 та 19 жовтня 2022 року на 19 та 20 жовтня 2022 року, з 18 та 19 жовтня 2022 року на 20 та 21 жовтня 2022 року (зміни до наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 17.10.2022 № 254-ОД та від 19.10.2022 № 260-ОД «Про внесення змін до наказу від 14.10.2022 № 253-ОД»).

Для забезпечення проведення дослідження у Конотопській спеціалізованій школі I-III ступенів № 12 Конотопської міської ради було додатково залучено генератори світла; у Тулиголівському та Дубовицькому ліцеях Кролевецької міської ради дослідження проводилось в укриттях цивільного захисту населення зі зміною часу для

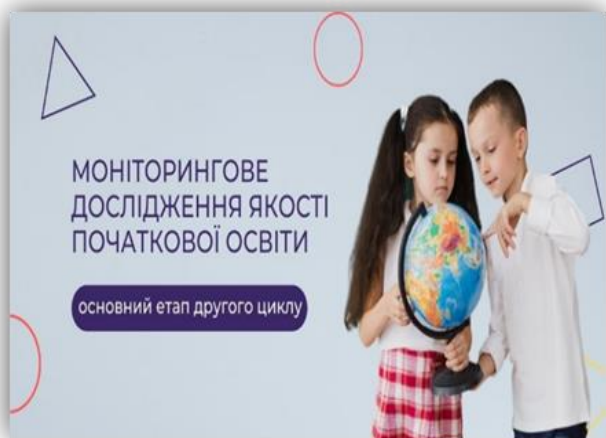
виконання завдань у зв'язку з аварійним відключенням світла.

Міжнародне дослідження PISA-2022 на визначених пунктах проведення було організовано на високому організаційному рівні відповідно до інструкцій, наданих Українським центром оцінювання якості освіти.

Матеріали тестування та анкетування, адміністративну документацію надіслано Державним підприємством спеціального зв'язку до Українського центру оцінювання якості освіти для перевірки та кодування. Згодом зібрані та опрацьовані матеріали до кінця грудня 2022 року надійдуть для подальшої обробки до міжнародної бази даних.

Міжнародний звіт за підсумками оброблення й складного багатоетапного аналізу цих даних з'явиться через рік – у грудні 2023 року. Отримана інформація буде важливою, адже об'єктивні дані допоможуть вибудувати правильну стратегію розвитку освіти як важливого складника повоєнної відбудови й розвитку України.

Окрім міжнародного та регіональних моніторингових досліджень, протягом 2021-2022 років навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання забезпечено організаційний супровід досліджень всеукраїнського рівня, серед яких: загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентності випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти».

Вище зазначене дослідження відбувалося на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 21.01.2021 № 78 «Про проведення основного етапу другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої

освіти»»

(URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Nakaz_MDYAPO_vid21.01.2021_78.pdf).

Комп'ютерним випадковим відбором з усієї сукупності учнів четвертих класів закладів освіти по Україні (комп'ютерна система врахувала тип населеного пункту, тип закладу освіти, кількість учнів у закладі освіти, стать) було обрано шість закладів загальної середньої освіти Сумської області (Ворожбянська гімназія № 4 Ворожбянської міської ради Сумської області, Глухівський навчально-виховний комплекс:

дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I ступеня № 5 Глухівської міської ради, Дубов'язівський навчально-виховний комплекс «спеціалізована школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Дубов'язівської селищної ради Конотопського району, Лебединський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 7 Лебединської міської ради, Михайлівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів Лебединської міської ради, Славгородська загальноосвітня школа I-III ступенів Краснопільської районної ради).

Міністерством освіти і науки України було затверджено графік проведення моніторингового дослідження у визначених закладах освіти. У Сумській області дослідження було проведено з 6 до 29 квітня 2021 року.

Департаментом освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації було затверджено список осіб, які залучаються до проведення дослідження у закладах освіти: відповідальні особи за пункти тестування (працівники закладів) та старші інструктори, – відповідальні за адміністрування в аудиторіях (працівники навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання КЗ СОІППО).

У закладах освіти було визначено кількість класів (по області – 7), учасників (по області – 132 учні), повна тривалість дослідження у закладі (протягом 3-х уроків), а також предметні галузі (читання та/або математика).

Навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання проведено роботу з підготовки до участі закладів освіти у моніторинговому дослідженні: надано нормативні, службові, інструктивні матеріали щодо забезпечення проведення дослідження; проінформовано відповідальних у закладі щодо специфіки дослідження; відпрацьовано питання адміністрування в аудиторіях; 18.03.2021 забезпечено участь відповідальних за пункти тестування та старших інструкторів у вебінарі Українського центру оцінювання якості освіти, 02.04.2021 – у zoom-конференції Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Із 132 учнів 4-х класів у дослідженні узяли участь 124, що становить 94 %.

Дослідження в усіх пунктах проведення пройшло на високому організаційному рівні відповідно до інструкцій, наданих Українським центром оцінювання якості освіти.

Моніторингове дослідження 2021 року є лише частиною довготривалого моніторингового дослідження, яке відповідно до Програми моніторингового дослідження, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.03.2018 № 256 ([URL: https://ips.ligazakon.net/document/MUS29671](https://ips.ligazakon.net/document/MUS29671)) має відбуватися кожні два

роки на перспективу до 2024 року. Водночас зміна термінів проведення другого циклу дослідження зумовлює необхідність відтермінування й інших циклів дослідження, а саме: перенесення третього та четвертого циклів моніторингового дослідження на 2023 та 2025 роки відповідно.

Відповідно до ч. 3 ст. 48 Закону України «Про освіту» (URL: https://urst.com.ua/pro_osvitu/st-48), на виконання Указу Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>), наказу Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 16.06.2021 № 56 «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти» (URL: <https://drive.google.com/file/d/1Nue9GwOiD35BbGDsIEKG9R6lthjAEHYJ/view>) та з метою вивчення потенціалу, основних тенденцій розвитку системи позашкільної освіти у сучасних умовах, виявлення факторів, що ускладнюють діяльність закладів, визначення освітніх запитів учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти, протягом 2021-2022 років забезпечено організаційний супровід I-II етапів всеукраїнського дослідження.

Дослідження проводилося методом онлайн-опитування 2022 року на гугл-формі SAWI та було розраховано на такі категорії респондентів, як: керівники об'єднаних територіальних громад (22 особи), керівники закладів позашкільної освіти (24 особи), керівники гуртків (58 осіб), батьки вихованців (учнів) закладів позашкільної освіти (50 осіб), вихованці (учні) підліткового віку (50 осіб).

Розподіл вибірки дослідження було здійснено пропорційно між напрямками позашкільної освіти Сумської області, а саме: художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним, військово-патріотичним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим, гуманітарним.

Дослідження у Сумській області було проведено у період з 12 до 14 грудня 2022 року у закладах позашкільної освіти Буринської, Глухівської, Дружбівської, Конотопської, Лебединської, Путивльської, Роменської, Сумської, Шосткинської міських, Великописарівської, Кириківської, Липоводолинської, Миколаївської, Недригайлівської, Степанівської, Чупахівської, Ямпільської селищних, Комишанської, Миколаївської, Садівської, Хмелівської, Чернечинської сільських територіальних громад.

Матеріали узагальнено та надіслано до Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Моніторингове дослідження стану організації підготовки учнів до участі в зовнішньому незалежному оцінюванні

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 08.09.2021 № 434-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2020-2021 навчальному році», у листопаді 2021 року було проведено моніторингове дослідження стану організації підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання.

Одним із основних напрямів Національної стратегії розвитку освіти є розвиток державно-громадського управління освітою та контроль за якістю освітньої діяльності. Механізмом здійснення об'єктивного оцінювання якості підготовки випускників закладів загальної середньої освіти є зовнішнє незалежне оцінювання, яке одночасно дозволяє удосконалити систему відбору абітурієнтів до закладів вищої освіти, надавши рівний доступ до якісної освіти.

Якісно організована підготовка учнів 11-х класів до зовнішнього оцінювання є запорукою успішного проходження ними цієї складної процедури та своєрідним засобом підвищення ефективності роботи закладів освіти та освітньої системи громади.

Мета моніторингу полягала в аналізі ефективності підготовки учнів 11-х класів закладів загальної середньої освіти до участі у ЗНО.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- з'ясувати напрями навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, спрямовані на підвищення ефективності організації підготовки учнів до ЗНО;
- проаналізувати готовність випускників до проходження ними зовнішнього незалежного оцінювання;
- дослідити стан обізнаності учнів з інформацією щодо організації, особливостей та умов проведення ЗНО поточного року;
- надати методичні рекомендації педагогічним працівникам щодо підвищення ефективності підготовки випускників до складання ними державної підсумкової атестації та ЗНО.

Дослідження проводилось методом анкетування заступників директорів закладів загальної середньої освіти громади, учителів, які навчають змісту предметів, винесених на зовнішнє незалежне оцінювання, учнів 11-х класів.

Підготовка до ЗНО для кожного випускника закладу загальної середньої освіти є важливим етапом, що має розпочинатися з пропедевтичної підготовки в класах середньої школи і закінчуватися в старших класах школи, де кожен учень цілеспрямовано готується до

тестування, обираючи певний перелік предметів. У зв'язку з цим, завданням закладу освіти є створення умов для рівного доступу кожного учня до якісних освітніх послуг та спрямування освітнього процесу в школі на оптимізацію підготовки випускників до зовнішнього тестування.

Для реалізації мети дослідження щодо вивчення організації підготовки учнів до ЗНО, у процесі анкетування різних категорій педагогічних працівників (заступників директорів та учителів-предметників) пропонувалися спільні запитання, аналіз яких проводився у порівнянні.

Загальна кількість респондентів, які взяли участь у моніторингу, становить 124 особи, із них: 6 % заступників директорів, 39 % учителів, які навчають змісту предметів, винесених для складання ЗНО, 55 % учнів 11-х класів семи закладів загальної середньої освіти Садівської та Степанівської територіальних громад (рис. 2.1.1).

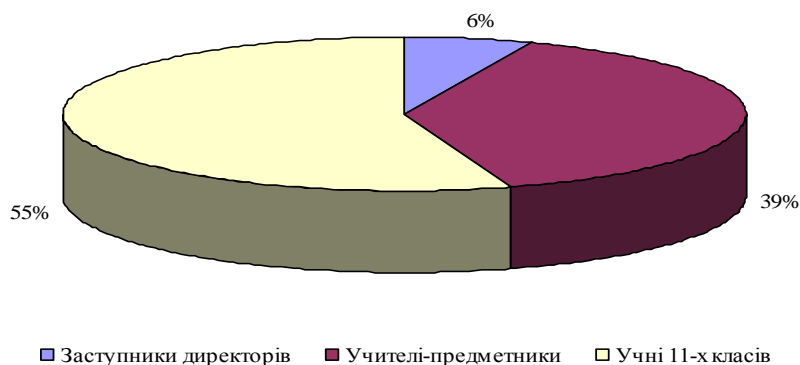

Рисунок 2.1.1. Кількісний склад респондентів

У проведеному моніторингу взяли участь три заступники директорів закладів загальної середньої освіти, 33 % з яких мають стаж керівної роботи до 5 років, 67 % – більше 20 років та опікуються організацією підготовки учнів до ЗНО від 5 до 10 років.

Більшість учителів (85 %), які стали респондентами дослідження, мають педагогічний стаж роботи понад 10 років. Значна частина є учителями першої (38 %), вищої (43 %) кваліфікаційних категорій та мають достатній досвід підготовки випускників до ЗНО.

Зовнішнє незалежне оцінювання проводиться в Україні понад 10 років і за цей час зарекомендувало себе як дієвий засіб об'єктивного оцінювання навчальних досягнень випускників та якості їхньої підготовки до подальшого навчання у закладах вищої освіти.

Процедура проведення ЗНО-2022 зазнала певних змін, із якими у повній мірі, як зазначили 100 % опитаних заступників директорів закладів загальної середньої освіти, ознайомлені всі вчителі. Із цим твердженням погодилися всі опитані вчителі.

Як засвідчили результати проведеного дослідження, основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до ЗНО, заступники директорів вважають наявність у випускників необхідних знань (100 %), організовану роботу вчителів-предметників (100 %), мотивацію учнів (67 %). Для опитаних учителів пріоритетними також є наявність в учнів необхідних знань (91 %), мотивація випускників (76 %), обізнаність учнів із процедурою ЗНО (19 %) (рис.2.1.2).

Рисунок 2.1.2. Основні фактори, що впливають на готовність учнів до ЗНО

Особливу увагу звертає на себе той факт, що тільки 38 % опитаних учителів вважають свою роботу запорукою успішного складання учнями ЗНО. Проте, у закладах загальної середньої освіти організація засвоєння учнями навчального матеріалу, оволодіння необхідними навиками, систематизація вивченого здійснюється під керівництвом учителів, як і підготовка випускників до державної підсумкової атестації та ЗНО.

Окрім зазначеного вище, учитель несе відповідальність не тільки за рівень сформованості предметної (змістової) компетентності одинадцятикласників, а й за інформаційну обізнаність та психологічну готовність випускників до складання ними ЗНО.

На запитання про ефективність різних напрямів діяльності закладів із підготовки учнів до ЗНО, обидві категорії опитаних педагогічних працівників дали подібні відповіді. На думку всіх опитаних заступників директорів, найбільша увага в закладі загальної середньої освіти має приділятися проведенню регулярного систематичного повторення. Роботу учнів над тестовими завданнями важливою вважають 100 %

заступників директорів та 86 % учителів. Усі опитані заступники директорів ефективною для підготовки учнів вважають інформаційно-роз'яснювальну роботу з учнями та їхніми батьками; з ними погоджуються 62 % учителів. Моделювання процедури ЗНО ефективним напрямом роботи підготовки учнів назвали 67 % заступників директорів та 24 % учителів-респондентів. При цьому, оцінка такого напрямку діяльності закладу освіти, як робота педагогів над підвищенням власного фахового рівня, не була зазначена жодним із заступників директорів (рис. 2.1.3).

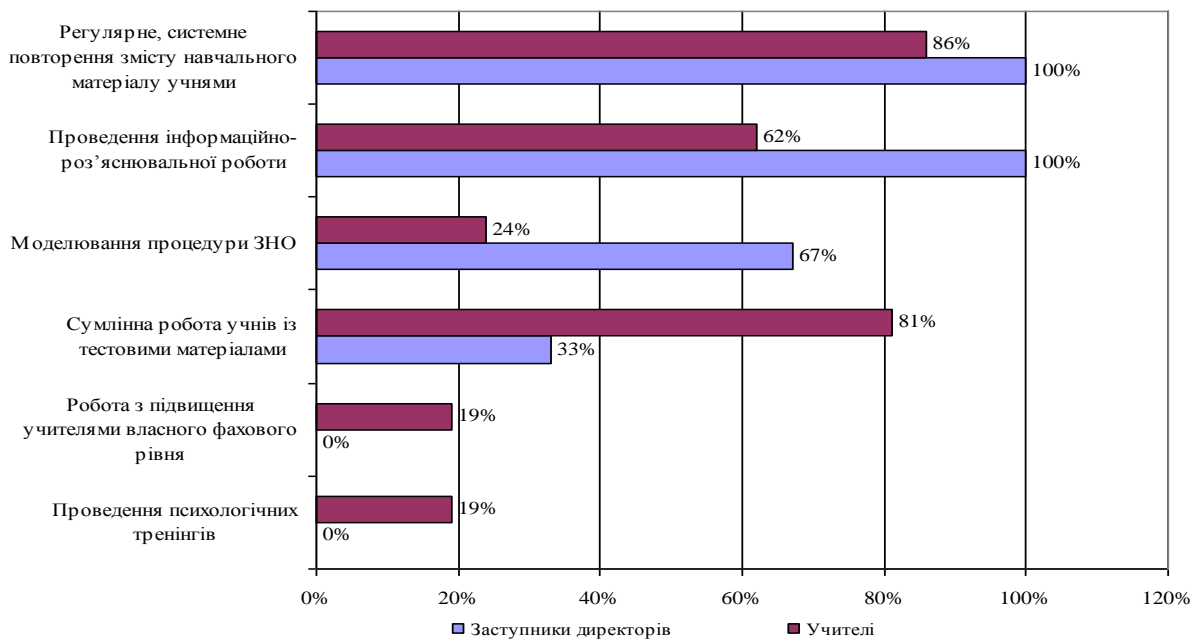

Рисунок 2.1.3. Напрями діяльності закладів загальної середньої освіти, які підвищують ефективність складання учнями ЗНО

Як свідчить аналіз результатів опитування, на важливість психологічних тренінгів, що проводяться у закладах освіти, вказали лише 19 % учителів.

Досить негативним, як засвідчили результати проведеного моніторингу, є факт відсутності усвідомлення більшістю опитаних учителів (81 %) залежності між якістю підготовки учнів до ЗНО та необхідністю підвищення педагогами знанневої складової власної професійної майстерності. Так, успішний, компетентний учитель виступає певним гарантом підготовки успішного учня. У такий спосіб, важливими є самоосвіта та методична робота в закладах освіти, які мають бути орієнтовані (у тому числі) на потреби учителів, що здійснюють підготовку учнів до ЗНО. Серед методичних заходів, спрямованих на підвищення результативності ЗНО, заступники директорів назвали педагогічні ради, аналіз успішності ЗНО в розрізі окремих предметів. З метою підвищення ефективності складання ЗНО в закладах громади були проведені: майстер-клас для батьків «Успіх і ЗНО», для учителів – «Навчальні аспекти ЗНО»;

урок інформатики – «Подорож сайтом ХРЦОЯО, платформи підготовки до ЗНО».

Заступники директорів шкіл зазначили, у закладах, де вони працюють, педагогами активно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед учнів випускних класів та їхніх батьків. Із необхідною інформацією про організацію та умови проведення ЗНО учні дізнаються з інформаційних куточків (100 %), на класних годинах (67 %), на уроках інформатики та під час організації зустрічей із представниками закладів вищої освіти (33 % відповідей). При цьому, жоден із опитаних заступників директорів не вказав на факт проведення в закладах освіти, де вони працюють, тематичних зустрічей батьків та учнів із працівниками місцевого відділу освіти.

Важливою складовою підготовки учнів до ЗНО є предметна (змістова) готовність випускників старшої школи. Усі опитані заступники директорів зазначили, що найважливішими показниками змістової готовності учнів є наявність у них необхідного обсягу знань. Проте, досвід педагогів свідчить, що підготовка учнів до ЗНО – процедура, яка відокремлена (за змістом) від змісту навчальних програм старшої школи. Таким чином, перед закладами загальної середньої освіти постає проблема необхідності використання варіативної складової навчальних планів в організації підготовки учнів до ЗНО.

Дослідження дало змогу встановити, що в усіх закладах, які взяли участь у дослідженні, надаються години варіативної складової на вивчення навчальних предметів, які винесено на ЗНО. При цьому, у 67 % досліджених закладів підготовка учнів проводиться з усіх предметів тестування, у 67 % – з окремих. У двох закладах освіти для випускників організовано курси за вибором та предметні факультативи.

Проведення групових консультацій та індивідуальних занять є ефективними формами організації підготовки до ЗНО учнів із початковим рівнем успішності. Систематично проводять індивідуальні заняття із невстигаючими учнями 24 % учителів-предметників, групові консультації – 14 % педагогів, допомагаючи цій категорії випускників засвоювати зміст навчального матеріалу, структурувати отримані знання, застосовувати особисті можливості для успішного складання державної підсумкової атестації у формі ЗНО. Проте, як свідчать результати дослідження, 10 % учителів-респондентів не виокремлюють учнів із низькою успішністю, а 52 % опитаних надають їм для виконання індивідуальні завдання.

Важливою складовою підготовки учнів до ЗНО є організація спрямованої психологічної допомоги учням старшої школи. До завдань психолога школи, учителів, які навчають учнів випускних класів, класних керівників, входить проведення психологічного налаштування одинадцятикласників на участь у процедурі ЗНО, усунення в учнів стану тривожності.

Одним із засобів такої психолого-педагогічної допомоги є організація в закладах загальної середньої освіти психологічних тренінгів для випускників. Як відповіли заступники директорів, зазначені вище заходи проводяться в 67 % закладів освіти, що взяли участь у моніторингу. Проте, всі заступники директорів вважають психологічні тренінги не ефективною формою роботи щодо підготовки випускників до ЗНО.

Як показало дослідження, 67 % заступників директорів, які взяли участь у моніторингу, лише іноді звертаються до місцевих органів управління освітою з питань підготовки учнів до ЗНО; систематично до відділу освіти територіальної громади за консультацією звертається третина респондентів. Проте, усі респонденти зазначили, що потребують допомоги зі згаданих вище питань та періодично користуються настановами методистів Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Роз'яснювальної допомоги потребують 33 % опитаних заступників директорів, 33 % – організаційної підтримки; 67 % необхідні консультації з правових аспектів. Відповіді учителів на аналогічне запитання частково співпадають з відповідями заступників директорів, охоплюють більше напрямів методичного супроводу та відрізняються за відсотком осіб, які її потребують (рис. 2.1.4).

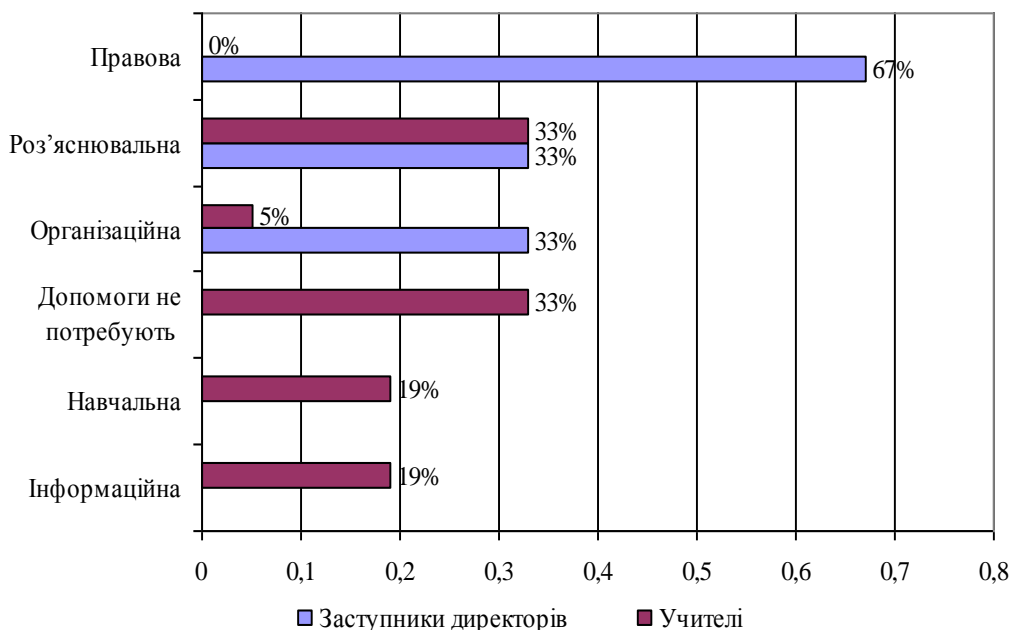

Рисунок 2.1.4. Напрями, з яких потребують допомоги респонденти дослідження з питань підготовки учнів до ЗНО

У ході анкетування вчителів було запропоновано визначити знання та навички, які, на їхню думку, можуть суттєво покращити успішність складання випускниками ЗНО. Серед запропонованих варіантів відповідей найчастіше вчителі обирали виконання завдань у тестовій

формі (86 %), засвоєння програмного матеріалу (86%), знання процедури проведення ЗНО (57 %) (рис. 2.1.5).

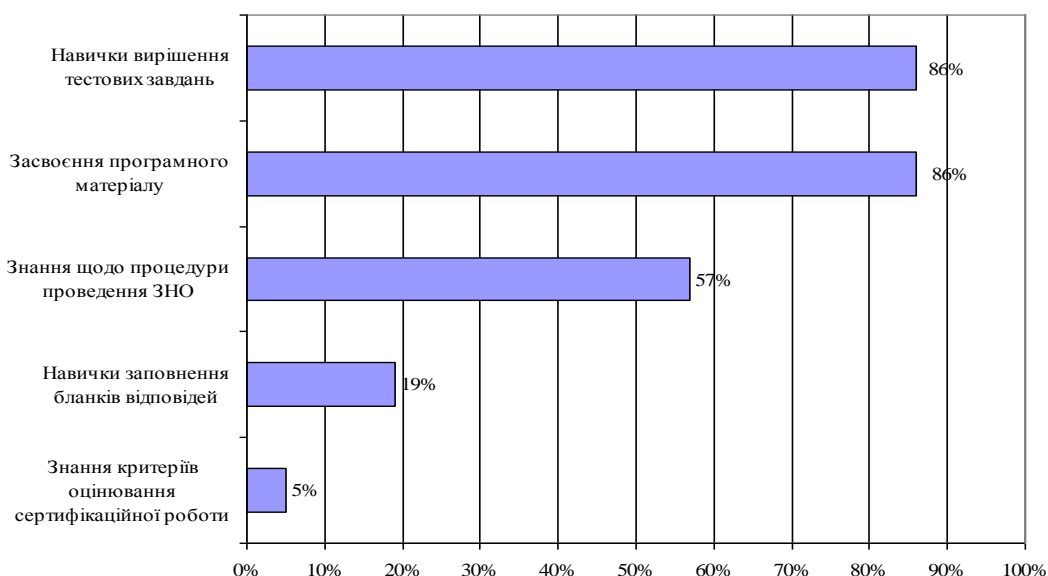

Рисунок 2.1.5. Знання та навички, що підвищують результативність складання учнями ЗНО

Окрім зазначеного вище, на покращення результативності складання ЗНО найбільше впливають самопідготовка учнів (76 %), сумлінне виконання домашніх завдань (67 %), відвідування предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (48 %), відвідування підготовчих курсів у закладах вищої освіти (33 %), заняття учнів із репетитором (24 % відповідей).

Як показало дослідження, усі опитані учителі здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки до ЗНО: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують з учнями старших класів на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань учнів, зокрема, 62 % опитаних учителів пропонують учням виконувати завдання у тестовій формі на кожному уроці, періодично – 38 %.

Як зазначили всі учителі-респонденти, вони у повній мірі ознайомлені з програмами підготовки учнів до ЗНО, 91 % педагогів, у процесі підготовки учнів регулярно використовують інформацію з офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Довідниками, посібниками, методичними розробками з предметів навчання користуються 86 % учителів. Третина опитаних учителів (33 %) указали на активне використання ними інформації з фахових газет та журналів, 24 % респондентів опрацьовують матеріал шкільного підручника (рис. 2.1.6).

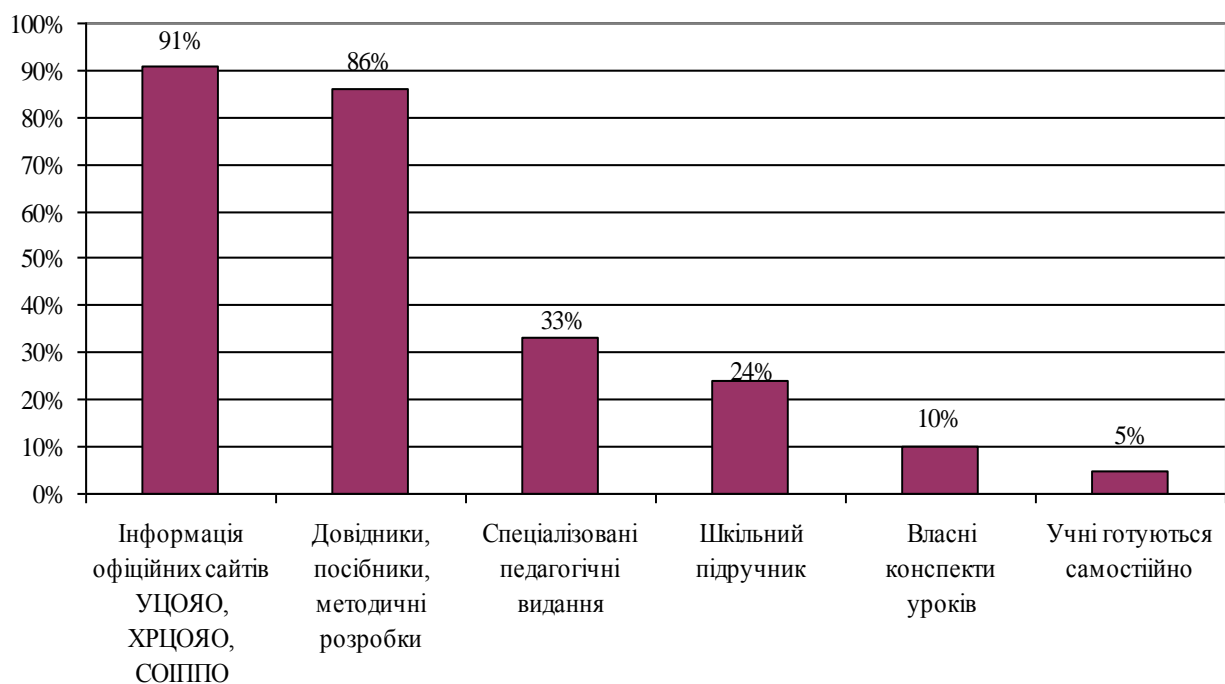

Рисунок 2.1.6. Джерела інформації, якими користуються вчителі для підготовки учнів до ЗНО

Переважна більшість опитаних учителів (90 %) вважають, що створили оптимальні умови для підготовки учнів, проте оцінюють ступінь їхньої готовності до ЗНО середнім рівнем – 76 % респондентів. Готовність до ЗНО решти учнів учителі оцінюють низьким (5 %) та достатнім (19 %) рівнями. Жоден із респондентів дослідження не вказав на наявність випускників, які, на їхню думку, готові до ЗНО на найвищому рівні.

Вочевидь, така ситуація пояснюється ставленням учителів-респондентів до власної відповідальності за результати випускників. Висока професійна компетентність учителів, їхнє прагнення до саморозвитку, уміння зацікавити та вмотивувати учня, здатні суттєво вплинути на результати ЗНО. Проте, більшість учителів (68 %) зазначили, що високий результат ЗНО залежить, насамперед, від зусиль та здібностей самих випускників.

Як показали результати дослідження, тільки у 14 % учителів не виникає проблем при підготовці учнів до ЗНО. Серед перешкод, які виникають у педагогів у процесі підготовки учнів, респонденти вказали на байдуже ставлення до результатів ЗНО з боку учнів та їхніх батьків (52 %), неможливість реалізувати практичну складову навчальних програм (24 %), недостатню кількість годин варіативної складової навчальних планів на підготовку учнів (10 %). Не відчують жодних труднощів під час підготовки учнів до ЗНО 19 % учителів (рис. 2.1.7).

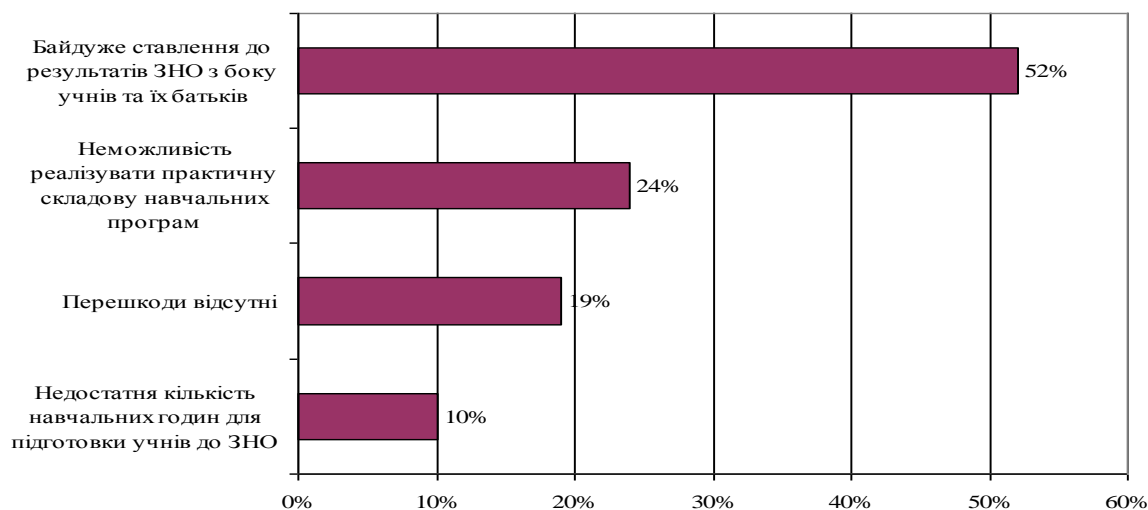

Рисунок 2.1.7. Перешкоди, що виникають у процесі підготовки учнів до ЗНО (за відповідями учителів-предметників)

Як показали результати проведеного дослідження, 77 % опитаних учнів 11-х класів закладів загальної середньої освіти складатимуть ЗНО у 2022 році з метою вступу до закладів вищої та фахової передвищої освіти. При цьому, 33 % випускників складатимуть у формі ЗНО лише державну підсумкову атестацію.

Серед предметів ЗНО переважна більшість учнів обирають математику (98 %), історію України (97 %), українську мову і літературу (97 %), біологію (53 %). Найменш обираними предметами тестування учні назвали фізику (3 %) та хімію (3 %). Не визначилися із вибором 3 % випускників.

У виборі предметів тестування, 77 % респондентів орієнтуються, перш за все, на вимоги «Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2022 році». Планують складати тестування з предметів, із яких мають найвищі оцінки, – 20 % опитаних (рис. 2.1.8).

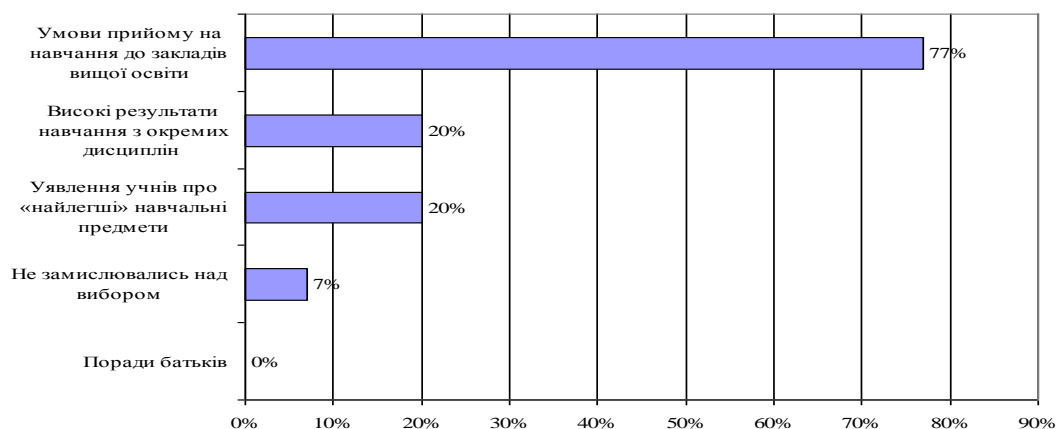

Рисунок 2.1.8. Мотиви вибору учнями навчальних предметів для складання ЗНО

Як зазначили 70 % респондентів, у досліджених закладах активно проводиться підготовка учнів до ЗНО з усіх навчальних предметів; з окремих дисциплін – 23 % опитаних. Про необхідність позаурочного додаткового навчання повідомили 7 % опитаних учнів.

ЗНО має низку особливостей, що можуть викликати в учнів труднощі ще на підготовчому етапі, про що повідомили 93 % респондентів. Причиною хвилювань учнів можуть бути сумніви у власних здібностях, повноті та міцності знань, можливостях пам'яті тощо. Так, респонденти зазначили, що отримати бажаний результат їм можуть завадити: психологічні чинники (50 %), недостатній рівень підготовки з навчальних предметів (43 %), стан здоров'я (27 %), брак часу на підготовку до ЗНО (23 % відповідей) (таблиця 2.1.1).

Таблиця 2.1.1.

Чинники, що можуть вплинути на результативність складання зовнішнього незалежного оцінювання (за відповідями учнів)

№ з/п	Варіант відповіді	Кількість відповідей, %
1	Психологічні чинники (невпевненість, схвилюваність, страх)	50
2	Недостатній рівень підготовки з навчального предмета	43
3	Стан здоров'я	27
4	Брак часу на підготовку до ЗНО	23
5	Невміння розподіляти час, відведений на роботу з тестом	7
6	Несприятливий збіг обставин	7
7	Фаховий рівень учителя	0

Засобом психологічної підтримки на етапі підготовки учнів до ЗНО є їхня участь у пробному тестуванні. На думку 73 % респондентів, пробне тестування дає можливість об'єктивно оцінити рівень своїх знань, сприяє поліпшенню психологічної готовності (53 %), дає можливість відпрацювати технологію заповнення бланків відповідей (20 %), поліпшує навички виконання завдань у тестовій формі (20 %), розвиває навички самоконтролю (13 % відповідей).

Як свідчать результати анкетування, з метою отримання інформації щодо ЗНО 2022 року, 47 % учнів регулярно відвідують офіційні сайти Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (57 %), Сумського ОІППО (6 %); користуються шкільними сайтами 33 % респондентів.

Окрім зазначеного вище, випускники користуються різноманітними Інтернет-ресурсами для дистанційної підготовки до ЗНО, що пропонуються Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти, закладами вищої освіти: онлайн-платформами, онлайн-курсами, онлайн-тренажерами. Дослідження

показало, що найчастіше учні використовують ресурси ZNOUA (60 %), Освіта-онлайн (47 %), Ed-Era (10 %).

Усі респонденти дослідження зазначили, що в закладах, де вони навчаються, адміністрація школи та учителі-предметники проводять активну інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо ЗНО-2022. З відомостями щодо ЗНО випускники 11-х класів мають змогу ознайомитись у інформаційних куточках, що знаходяться в закладах (90 %) та в навчальних кабінетах (63 % відповідей). Про наявність необхідної інформації на веб-ресурсі закладу освіти повідомили 74 % опитаних, однак 64 % її не використовують.

Як засвідчили результати опитування, із процедурою, організацією, особливостями проведення ЗНО 2022 року учні ознайомлюються на класних годинах (87 %), тематичних батьківських зборах за участі випускників (50 %), індивідуальних бесідах (47 %), зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (30 %), психологічних тренінгах (7 %) (рис. 2.1.9).

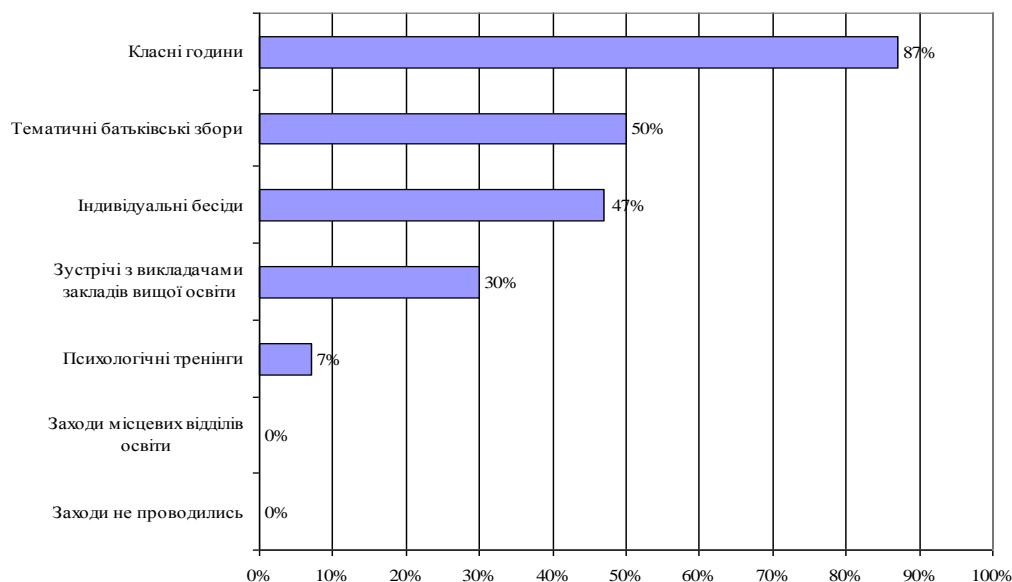

Рисунок 2.1.9. Заходи, які проводились у досліджених закладах з метою ознайомлення учнів із порядком проведення ЗНО 2022 року

Із метою вдосконалення предметної підготовки, респонденти дослідження опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (67 %), збірників тестових завдань (60 %), шкільних підручників (60 %), довідників (20 %), конспектів уроків (17 %). При цьому, 30 % опитаних указали, що для підвищення якості підготовки до ЗНО їм вистачає організованого повторення на уроках.

Як зазначили 70 % учнів, підготовка до ЗНО в досліджених закладах освіти проводиться з усіх навчальних дисциплін; а 23 % вказали, що підготовка проводиться лише з окремих предметів. За даними самооцінки

(за шкалою від 1 до 5 балів), рівень підготовки учнів до ЗНО з більшості предметів є майже однаковим. Свою підготовку учні оцінили переважно середнім рівнем; з української літератури та української мови – достатнім рівнем. Однаковою є готовність учнів до складання ЗНО з географії, біології, історії України (3,4 бали). Якість підготовки учнів із математики є найнижчою і становить 2,9 бали (таблиця 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Рівень підготовки учнів до складання ЗНО за середнім балом
(за результатами самооцінки)

№ з/п	Предмет тестування	Середній бал	Рівень підготовки
1	Українська література	3,6	достатній
2	Українська мова	3,5	достатній
3	Географія	3,4	середній
4	Біологія	3,4	середній
5	Історія України	3,4	середній
6	Іноземна мова	3,2	середній
7	Хімія	3,0	середній
8	Фізика	3,0	середній
9	Математика	2,8	низький

Із математики, фізики, хімії, географії, іноземної мови жоден респондент не оцінив свої знання високими балами. Тільки 6% випускників, які складатимуть біологію, 4% – історію України та українську мову, указали на високий рівень своєї готовності до тестування (рис. 2.1.10).

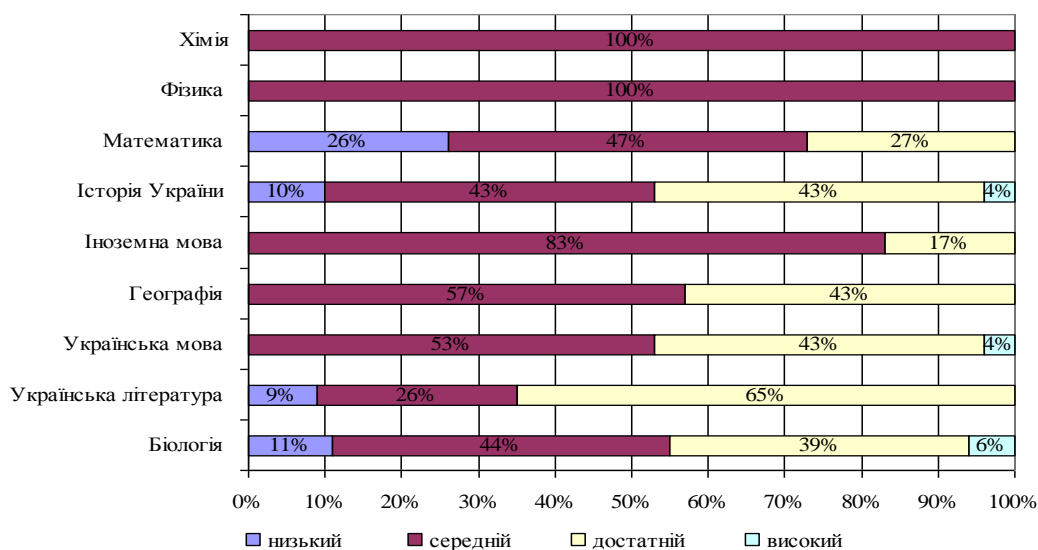

Рисунок 2.1.10. Рівень підготовленості учнів до складання ЗНО, %
(за результатами самооцінки)

Значна кількість (53 %) учнів старших класів закладів освіти, які взяли участь у дослідженні, повідомили, що готуються до ЗНО самостійно, 43 % – користуються Інтернет-ресурсами. Займаються з репетиторами – 30 % учнів, 30 % – відвідують додаткові заняття та факультативи в закладах загальної середньої освіти, у яких навчаються випускники, 20 % – підготовчі курси при закладах вищої освіти.

У рамках моніторингу було досліджено питання обізнаності учнів 11-х класів щодо процедури та умов проведення ЗНО 2022 року. Як свідчить аналіз відповідей респондентів, більшість випускників достатньо володіють зазначеною вище інформацією. Проте, 29 % випускників не знають, якою є максимальна кількість предметів для складання ЗНО, скільки з них зараховуються як результат державної підсумкової атестації (20 %).

Від 24 % до 34 % учнів старших класів не можуть дати чіткої відповіді щодо вимог написання власного висловлення з української мови. Не ознайомлені з особливостями проведення ЗНО з іноземних мов 9 % опитаних.

Більшість випускників (від 76 % до 100 %) правильно називають електронні сервіси для реєстрації на пробне тестування, володіють інформацією щодо порядку подання апеляційних заяв, термінів дії сертифікатів ЗНО; ознайомлені з веб-ресурсами Українського центру оцінювання та Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, знають особливості проведення пробного зовнішнього оцінювання.

Близько 80 % ознайомлені з особливостями організації проведення ЗНО з окремих навчальних предметів, особливостями визначення порогового балу; правильно визначають перелік документів, необхідних для реєстрації на основну сесію ЗНО.

Переважає більшість опитаних випускників (97 %) ознайомлені з термінами реєстрації на пробне тестування, змінами щодо правил вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти в 2022 році.

Висновки

1. У всіх досліджених закладах загальної середньої освіти проводиться організована робота з підготовки випускників до складання державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання.

2. Усі заступники директорів зазначили, що 100 % учителів закладів загальної середньої освіти, які взяли участь у дослідженні, у повній мірі ознайомлені зі змінами та особливостями проведення ЗНО-2022.

3. Найвагомішими факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до ЗНО, заступники директорів вважають наявність у випускників

необхідних знань (100 %), організовану роботу вчителів-предметників (100 %), мотивацію учнів (67 %).

4. На думку 100 % заступників директорів та учителів, найбільша увага в закладі загальної середньої освіти має приділятися проведенню регулярного системного повторення, інформаційно-роз'яснювальній роботі з учнями та їхніми батьками (100 % відповідей заступників директорів та 91 % відповідей учителів); моделюванню процедури ЗНО (67 % відповідей заступників директорів та 24 % учителів).

5. Методичними заходами, спрямованими на підвищення результативності складання учнями ЗНО, заступники директорів обрали педагогічні ради, аналіз успішності ЗНО у розрізі окремих предметів, майстер-класи для батьків та вчителів, уроки інформатики.

6. Із необхідною інформацією про організацію та умови проведення ЗНО учні дізнаються з інформаційних куточків (100 %), на класних годинах (67 %), з уроків інформатики (33 % відповідей). При цьому, жоден із опитаних заступників директорів не вказав на факт проведення в закладах загальної середньої освіти, де вони працюють, тематичних зустрічей батьків та учнів із працівниками місцевих відділів освіти.

7. У всіх закладах, що взяли участь у дослідженні, надаються години варіативної складової навчальних планів для проведення курсів за вибором та підготовки випускників із окремих предметів тестування.

8. Проводять індивідуальні заняття з учнями, які мають початковий рівень успішності – 24 %, групові консультації – 14 % учителів.

9. Користуються настановами методистів Сумського ОІППО 100 % заступників директорів. Потребують правової допомоги 67 % заступників директорів, 33 % – роз'яснювальної; 33 % респондентів необхідні консультації з організаційних питань.

10. На підвищення результативності складання учнями ЗНО, на думку педагогічних працівників, найбільше впливають: самопідготовка учнів (76 % відповідей), сумлінне виконання домашніх завдань (67 %), відвідування предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (48 %), відвідування підготовчих курсів у закладах вищої освіти (33 %), заняття учнів із репетитором (24 %).

11. Для підготовки учнів до ДПА (ЗНО) 91 % педагогів використовують інформацію з офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського ОІППО.

12. Серед проблем та перешкод, які виникають у вчителів у процесі підготовки учнів до ДПА (ЗНО), респонденти вказали на байдуже ставлення до результатів тестування з боку учнів та їхніх батьків (52 %), неможливість реалізувати практичну складову навчальних планів (24 %), недостатню кількість годин варіативної та інваріатної складової

навчальних планів на підготовку учнів до ЗНО (10 %). Не відчувають жодних труднощів під час підготовки учнів до ЗНО 19 % респондентів.

13. Переважна більшість учителів (90 %) вважають, що створили оптимальні умови для підготовки учнів до ЗНО, проте оцінюють ступінь їхньої готовності до ЗНО середнім рівнем – 76 % респондентів.

14. При виборі предметів тестування, 77 % учнів орієнтуються на вимоги «Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2022 році».

15. Указали на те, що підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання в досліджених закладах проводиться з усіх предметів – 70 % опитаних випускників. Про необхідність позаурочного додаткового навчання повідомили 7 % учнів.

16. Учні зазначили, що бажаний результат тестування вони не зможуть отримати через психологічні чинники (50 % відповідей), недостатній рівень підготовки з навчальних предметів (43 %), стан здоров'я (27 %).

17. Із метою отримання інформації щодо ЗНО-2022, 88 % учнів регулярно відвідують офіційні сайти Українського, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (57 %); Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (6 %), користуються шкільним сайтом 33 % опитаних.

18. Із процедурою, організацією, особливостями проведення ЗНО-2022 учні старших класів ознайомлюються на класних годинах (87 %), тематичних батьківських зборах за участі одинадцятикласників (50 %), зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (30 %), психологічних тренінгах (7 %).

19. Указали, що для підвищення якості підготовки до ЗНО їм вистачає організованого повторення на уроках – 30 % опитаних учнів.

20. За даними самооцінки, рівень своєї підготовки до ЗНО та державної підсумкової атестації з більшості предметів учні оцінили середнім рівнем.

21. Тільки 6 % учнів, які складатимуть біологію, 4 % – українську мову та історію України, указали на високий рівень своєї підготовленості до ЗНО з цих предметів.

22. Більшість опитаних учнів 11-х класів у повній мірі володіють інформацією щодо особливостей процедури та умов проведення ЗНО-2022.

2.2. Моніторингове дослідження стану сформованості самоосвітньої компетентності суб'єктів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти

Однією з ключових (базових) компетентностей, яку набувають учні закладів загальної середньої освіти під час навчання є вміння вчитися впродовж життя та її похідна – самоосвітня компетентність.

Самоосвітня компетентність – готовність і здатність особистості до самостійного, систематичного пізнання, саморозвитку впродовж життя. Формуючи особистість, здатну до саморозвитку, реалізується модель розвитку випускника, спроможного до самостійного розв'язання проблем, здібного до творчості та самореалізації. Роботі з формування та розвитку відповідних умінь і навиків передують діагностика стану сформованості самоосвітньої компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти, аналіз існуючих у них прогалин і труднощів у навчанні. Своєчасне виявлення проблем школярів істотно полегшує пошук шляхів їхнього подолання.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 09.09.2020 № 365-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2020-2021 навчальному році» було проведено моніторингове дослідження сформованості самоосвітньої компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти. Метою моніторингового дослідження був аналіз діяльності учителів закладів загальної середньої освіти щодо формування самоосвітньої компетентності учнів, діагностика сформованості самоосвітньої компетентності школярів.

Дослідження проводилось методом анкетування вчителів, учнів та їхніх батьків із 14 закладів загальної середньої освіти Глухівської та Путивльської міських територіальних громад. У дослідженні взяли участь 1005 респондентів, із них: учителів – 248 (25 %), учнів 7-х класів – 314 (31 %), учнів 10-х класів – 159 (16 %), батьків – 284 (28 %).

Учителям і батькам було запропоновано запитання щодо основних причин низької успішності учнів закладів загальної середньої освіти. На думку більшості опитаних (59 % учителів та 34 % батьків), основними причинами низької успішності учнів є небажання працювати самостійно, а також відсутність у школярів навчально-пізнавального інтересу, мотивації до навчання (51 % відповідей учителів та 33 % батьків). Серед інших причин респонденти називають нерозвинену пам'ять, слабку зосередженість, розсіяну увагу; безвідповідальність учнів; несформованість загальних навчально-пізнавальних навиків (рис. 2.2.1).

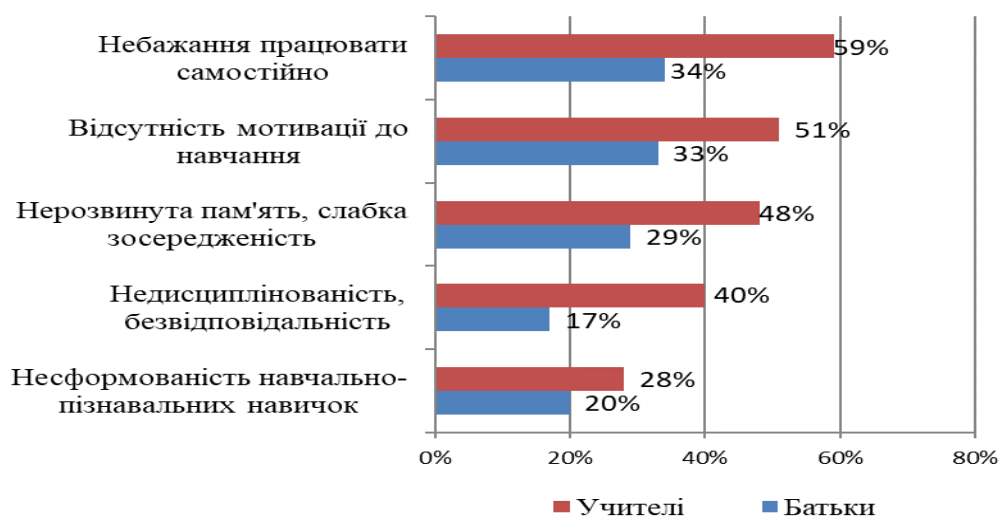

Рисунок 2.2.1. Причини низької успішності учнів

Як бачимо, неуспішність у навчанні вчителі та батьки, перш за все, пов'язують з причинами, які свідчать про несформованість в учнів самоосвітньої компетентності, компонентами якої є відсутність пізнавального інтересу, активності; невміння працювати самостійно; несформованість ключових навчально-пізнавальних навичок (уміння узагальнювати, систематизувати, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки тощо).

Самоосвітня компетентність складається з таких компонентів:

- сформованість пізнавального інтересу, позитивної навчальної мотивації;
- уміння планувати свою освітню траєкторію, відповідати за результати навчальної діяльності;
- володіння прийомами пізнавальної діяльності;
- готовність до самоосвіти, наявність навичок самостійної роботи;
- здатність до самооцінки, самоконтролю.

В освітньому процесі значимими стають організаторська й консультативна функції педагога, спрямовані на організацію процесу ефективного самонавчання учнів. Учитель має стати організатором творчого процесу, керівником пізнавальної діяльності учнів, консультантом їхньої самостійної роботи. Формування самоосвітньої компетентності учнів, його здатності до навчання впродовж життя потребує від педагога вміння визначати інтереси та діагностувати можливості дитини, докладати зусиль до створення умов для самоосвітньої діяльності учнів, постійно відслідковувати результати їхньої роботи. Про власну готовність до організації самоосвітньої діяльності учнів засвідчили 47 % учителів; 45 % учителів вважають себе потенційно готовими, але на практиці з різних причин ця готовність не реалізується чи реалізується частково; 8 % вважають, що організація

самоосвітньої діяльності учнів не є обов'язковою, залучення до самоосвіти не має бути систематичним; абсолютно не готових не виявилось.

Учителям були запропоновані запитання щодо їхньої діяльності за напрямом формування самоосвітньої компетентності учнів. Переважна більшість опитаних респондентів зазначили, що вони постійно мотивують учнів до пізнавальної діяльності (91 % відповідей); завжди підтримують ініціативність та самостійність учнів (94 %), реалізацію їхніх індивідуальних можливостей і якостей (84 %).

Однак, відповіді учнів 10-х класів свідчать, що проблема пізнавальної мотивації залишається актуальною. Більшість десятикласників усвідомлюють, що освіта є важливим чинником успішної самореалізації в житті (79 %); прагнуть до саморозвитку (74 %). Мотиви, якими керуються більшість учнів, є соціальними (за класифікацією А.К. Маркової): вони навчаються заради того, щоб вступити до закладу вищої освіти (78 %); реалізувати власні можливості, розвинути свої здібності (51 %); пізнати корисне, потрібне в подальшому житті (47 %). Водночас пізнавальну мотивацію («учусь тому, що цікаво, подобається дізнаватися нове») виявляє менша частина школярів (39 %) (рис. 2.2.2).

Рисунок 2.2.2. Мотиви навчання (відповіді учнів 10-х класів)

Спираючись на результати опитування вчителів, можна констатувати, що 76 % респондентів навчають учнів умінню планувати, оцінювати результати власної діяльності, 47 % – прийомам організації, самоаналізу. Проте, менше половини з них (40 %) планують самоосвітню діяльність учнів та відслідковують динаміку розвитку самоосвітніх умінь дитини, 27 % формують групи учнів за рівнем готовності до самоосвітньої діяльності.

Згідно з самооцінкою, учні 10-х класів уміють визначати мету, планувати свою діяльність (70 % відповіли «так»), організувати самоосвітню діяльність (51 %), аналізувати та контролювати освітню

діяльність (59 %). Однак, власну програму самоосвіти можуть скласти лише чверть опитаних старшокласників (рис. 2.2.3).

Примітка: Решта респондентів обрали відповідь «час від часу».

Рисунок 2.2.3. Сформованість організаційної складової самоосвітньої компетентності (відповіді учнів 10-х класів)

Самоосвітня компетентність особистості – наявність відповідальності за результати власної діяльності. Проте, менше третини (28 %) десятикласників усвідомлюють, що сам учень відповідає за результати навчання; 37 % переконані, що учитель та учень несуть однакову відповідальність за якість освіти, а доволі значний відсоток опитаних (35 %) перекладають відповідальність на вчителя.

Однією з важливих складових, що забезпечує сформованість самоосвітньої компетентності, здатність до навчання є сформованість загальнонавчальних навиків учня. Спільні для всіх компетентностей наскрізні пізнавальні вміння (здобувати та систематизувати інформацію, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, критично мислити, формулювати висновки, логічно обґрунтовувати власну думку тощо) є необхідними для освоєння будь-якого предмета.

Більшість учителів (69 %) зазначили, що вони формують загальні навчально-пізнавальні навички, розумово-інтелектуальні вміння в учнів; навчають умінню критично оцінювати інформацію, аргументувати власні висловлювання (83 %), знаходити інформацію, працювати з нею (55 %). Згідно з опитуванням учнів 10-х класів, володіють різними навчально-пізнавальними навичками від 39 % до 68 % респондентів.

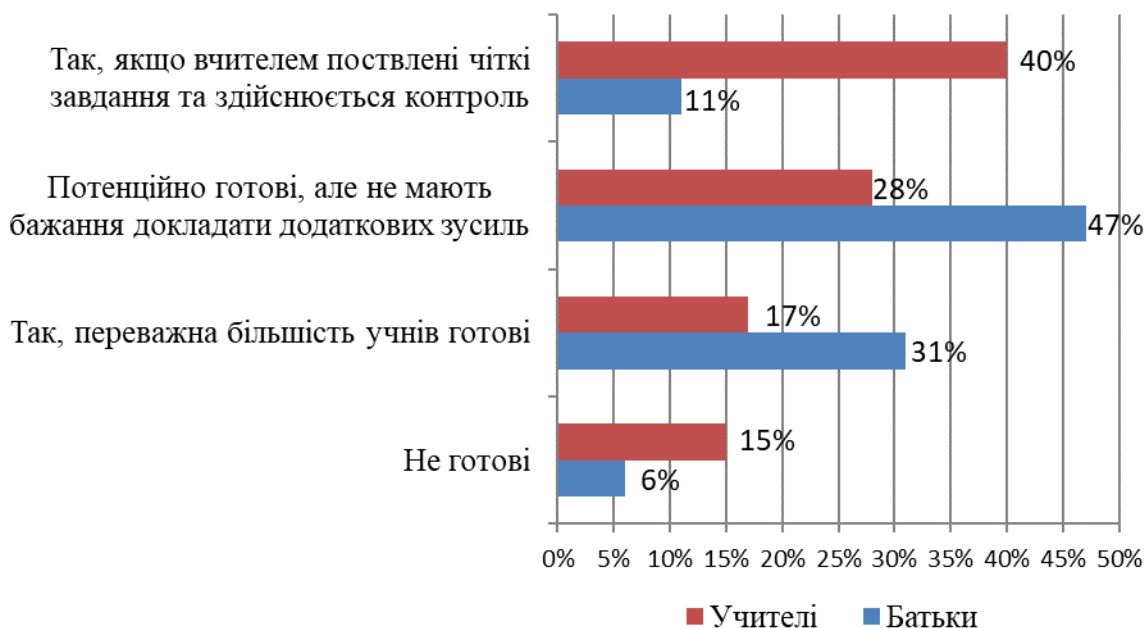
Основними навчально-пізнавальними навичками володіють, як видно з наведеної нижче таблиці, у середньому, близько половини опитаних учнів 10-х класів (таблиця 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Володіння учнями навчально-пізнавальними уміннями
(відповіді учнів 10-х класів)

Уміння	Кількість відповідей у %		
	Так	Час від часу	Ні
Робити висновки	68	26	6
Аргументувати власні висловлювання	62	33	5
Знаходити головне, суттєве в тексті, повідомленні	58	38	4
Узагальнювати та систематизувати інформацію	56	37	7
Виявляти протилежності	54	42	4
Порівнювати, знаходити аналогії	51	38	11
Знаходити докази, формулювати доводи	41	43	16
Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	39	45	16

Відповідаючи на запитання «Чи готові учні, яких Ви навчаєте, до систематичної самостійної роботи?», 17 % опитаних учителів та 31 % батьків надали позитивну відповідь; 15 % учителів та 6 % батьків вважають, що більшість учнів не можуть працювати самостійно; інші зазначили, що учні до цієї роботи готові за певних умов (рис. 2.2.4).

Примітка: 5 % батьків не змогли визначитися з відповіддю.

Рисунок 2.2.4. Готовність учнів до систематичної самостійної роботи

Цілеспрямований розвиток у школярів умінь самостійного здобуття знань – це один зі шляхів підвищення якості освіти. Ефективне формування та розвиток цих умінь потребує відповідного організаційного та методичного забезпечення освітнього процесу.

Спочатку учні опановують прийоми роботи з різноманітними джерелами інформації, елементами пізнавальної діяльності (уміння аналізувати прочитане, скласти конспект, робити висновки тощо). Далі – у самостійній навчально-пізнавальній діяльності з'являються елементи творчості. Це досягається шляхом створення відповідних умов, які стимулюють виникнення та розвиток в учнів потреби в самоосвіті, прагнення до активної пізнавальної діяльності. Для найкращого самостійного опрацювання навчального матеріалу вчителі використовують різні види завдань: творчі завдання (58 % відповідей); складання конспектів і планів, робота з різними джерелами інформації (53 %); пошукові, проблемні завдання (30 %); самостійне складання завдань до теми (24 %); підготовка рефератів, повідомлень, презентацій (22 %) (рис. 2.2.5).

Рисунок 2.2.5. Види завдань, які вчителі найчастіше використовують для опрацювання учнями навчального матеріалу

Результати анкетування учнів 10-х класів свідчать про те, що вони найчастіше отримують такі домашні завдання: повторити та закріпити матеріал, вивчений у класі (74 % відповідей); потренуватися у розв'язанні типових задач (63 %); підготувати повідомлення, виступ, презентацію (38 %); самостійно опрацювати тему (28 %); виконати творче завдання (26 %); скласти план, конспект (26 %); (рис. 2.2.6). Як бачимо, учні отримують недостатньо завдань, які формують у них пізнавальну ініціативу; уміння самостійно знаходити та аналізувати інформацію, відбирати суттєве, головне.

Рисунок 2.2.6. Види домашніх завдань, які найчастіше отримують учні (відповіді учнів 10-х класів)

Слід зазначити, що майже третина опитаних учителів (31 %) ніколи не дають учням довгострокові домашні завдання, 17 % – науково-дослідні завдання, 10 % – творчі завдання. Однак, саме такі типи завдань мотивують дитину до пошуку нового, формують пізнавальний інтерес, спонукають виявити ініціативу та самостійність.

Анкетування учнів 10-х класів показало, що лише 34 % з них завжди виконує домашні завдання самостійно; 33 % – радяться з однокласниками, 19 % – звертаються за допомогою до батьків, 14 % – працюють з репетиторами (рис. 2.2.7).

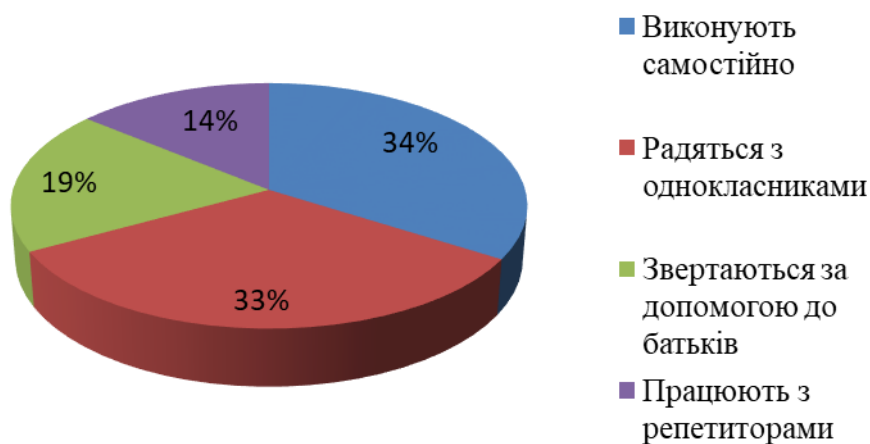

Рисунок 2.2.7. Допомога, якою користуються учні у процесі виконання домашніх завдань

Батьки називають такі труднощі, які помітно знижують якість (інтенсивність) самостійної роботи учнів:

- учень не відчуває потреби, зацікавленості у додатковій самостійній роботі (39 % відповідей);
- учень не бажає працювати самостійно (30 %);
- учень не прагне до саморозвитку, самореалізації (19 %);
- учень не може планувати, організовувати самостійну діяльність (18 %);
- учень не може об'єктивно оцінювати свою роботу (11 %);
- учень не володіє загально навчальними вміннями (виділяти головне, систематизувати інформацію, робити висновки тощо) (9 %).

Сучасний випускник закладу загальної середньої освіти має бути готовим до саморозвитку, неперервної самоосвіти упродовж життя. Проте, формування самоосвітньої компетентності – процес складний, довготривалий. Найпростіші навички самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації учень опановує з початку навчання; лише згодом набуває звичок систематично займатися самоосвітою.

Одним із завдань моніторингового дослідження було вивчення сформованості окремих складових самоосвітньої компетентності учнів середньої школи. Учні 7-х класів було запропоновано анкету «Чи вмієш ти вчитися?» (за методикою Селевка Г.К). Питання анкети стосувались наявності пізнавального інтересу в учнів, прагнення до саморозвитку, їхніх загальнонавчальних умінь та навчально-організаційних навичок, здатності аналізувати й оцінювати свою роботу. За результатами самооцінки респондентів, були отримані такі результати: високий рівень сформованості самоосвітньої компетентності мають 6 % респондентів, достатній – 47 %, середній – 42 %, низький – 5 % (рис.2.2.8).

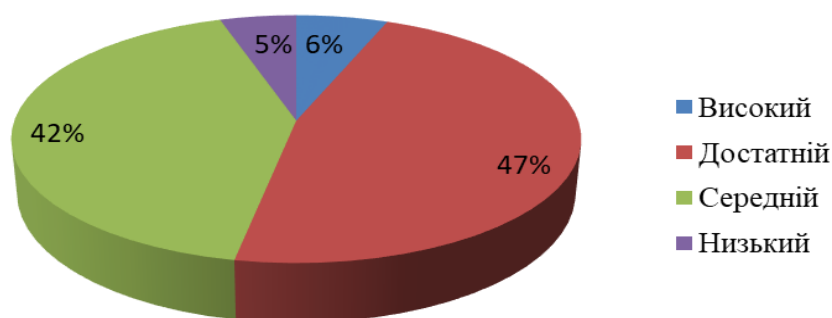

Рисунок 2.2.8. Рівень сформованості самоосвітньої компетентності учнів 7-х класів

Аналіз анкет учнів виявив, що учні 7-х класів рідше, ніж десятикласники, виявляють ініціативу в навчанні, планують свої заняття, аналізують результати своєї діяльності; їм складно правильно розподіляти свій час, доводити розпочате до кінця, критично оцінювати свою роботу.

Висновки

1. На думку більшості опитаних (59 % учителів та 34 % батьків), основними причинами низької успішності учнів є небажання та неготовність працювати самостійно, а також відсутність у школярів навчально-пізнавального інтересу, мотивації до навчання (51 % учителів та 33 % батьків).

2. Про власну готовність до організації самоосвітньої діяльності учнів засвідчили 47 % учителів; 45 % учителів вважають себе потенційно готовими, але на практиці з різних причин ця готовність не реалізується чи реалізується частково; 8 % вважають, що організація самоосвітньої діяльності учнів не є обов'язковою, залучення до самоосвіти не має бути систематичним; абсолютно не готових не виявилось.

3. Переважна більшість опитаних респондентів зазначили, що вони постійно мотивують учнів до пізнавальної діяльності (91 %); завжди підтримують ініціативність та самостійність учнів (94 %), реалізацію їхніх індивідуальних можливостей і якостей (84 %).

4. Більшість учнів 10-х класів усвідомлюють, що освіта є важливим чинником успішної самореалізації в житті (79 %); прагнуть до саморозвитку (74 %). Мотиви, якими керуються учні, є, переважно, соціальними: вони навчаються заради того, щоб вступити до закладу вищої освіти (78 %); реалізувати власні можливості, розвинути свої здібності (51 %); пізнати корисне, потрібне в подальшому житті (47 %). Водночас пізнавальну мотивацію («учусь тому, що цікаво, подобається дізнаватися нове») виявляє менша частина школярів (39 %).

5. Більшість учителів (76 %) навчають учнів умінню планувати, оцінювати результати власної діяльності, 47 % – прийомам організації, самоаналізу. Проте, менше половини з них (40 %) планують самоосвітню діяльність учнів та відслідковують динаміку розвитку самоосвітніх умінь дитини, 27 % формують групи учнів за рівнем готовності до самоосвітньої діяльності.

6. Згідно з самооцінкою, учні 10-х класів уміють визначати мету, планувати свою діяльність (70 % відповіли «так»), організовувати самоосвітню діяльність (51 %), аналізувати та контролювати освітню діяльність (59 %). Однак, власну програму самоосвіти можуть скласти лише чверть опитаних учнів 10-х класів.

7. Менше третини (28 %) десятикласників усвідомлюють, що сам учень відповідає за результати навчання; 37 % переконані, що учитель та учень несуть однакову відповідальність за якість освіти, а доволі значний відсоток опитаних (35 %) перекладають відповідальність на вчителя.

8. Більшість учителів (69 %) зазначили, що вони формують загальні навчально-пізнавальні навички, розумово-інтелектуальні вміння в учнів; навчають умінню критично оцінювати інформацію, аргументувати власні висловлювання (83 %), знаходити інформацію, працювати з нею (55 %). Згідно з опитуванням учнів 10-х класів, володіють різними навчально-пізнавальними навиками від 39 % до 68 % респондентів (у середньому, близько половини).

9. Лише 17 % учителів та 31 % батьків впевнені, що учні готові до самостійної роботи; 15 % учителів та 6 % батьків вважають, що більшість учнів не можуть працювати самостійно; інші зазначили, що учні до цієї роботи готові за певних умов.

10. Для найкращого самостійного опрацювання навчального матеріалу вчителі використовують різноманітні види завдань: творчі завдання (58 %); складання конспектів і планів, робота з різними джерелами інформації (53 %); пошукові, проблемні завдання (30 %); самостійне складання завдань до теми (24 %); підготовка рефератів, повідомлень, презентацій (22 %).

11. Учні 10-х класів найчастіше отримують такі домашні завдання: повторити та закріпити матеріал, вивчений у класі (74 %); потренуватися у розв'язанні типових задач (63 %); підготувати повідомлення, виступ, презентацію (38 %); самостійно опрацювати тему (28 %); виконати творче завдання (26 %); скласти план, конспект (26 %). Майже третина учителів (31 %) ніколи не дають учням довгострокові домашні завдання, 17 % – науково-дослідні завдання, 10 % – творчі завдання.

12. Лише 34 % учнів 10-х класів завжди виконують домашні завдання самостійно; третина – радяться з однокласниками, 19 % – звертаються за допомогою до батьків, 14 % – працюють з репетиторами.

13. На думку батьків, самостійна робота учнів є недостатньо ефективною через: відсутність потреби, зацікавленості у додатковій самостійній роботі (39 %); небажання працювати самостійно (30 %); відсутність прагнення до саморозвитку, самореалізації (19 %).

14. Учні 7-х класів рідше, ніж учні 10-х класів, виявляють ініціативу в навчанні, планують свої заняття, аналізують результати своєї діяльності; їм складно правильно розподіляти свій час, доводити розпочате до кінця, критично оцінювати свою роботу. За результатами самооцінки респондентів, були отримані такі результати: високий рівень

сформованості самоосвітньої компетентності мають 6 % респондентів, достатній – 47 %, середній – 42 %, низький – 5 %.

Отже, за результатами моніторингу можна констатувати, що учителі працюють над формуванням самоосвітньої компетентності учнів, однак, актуальними залишаються проблеми пізнавальної мотивації, активності учнів; їх готовності до самоосвіти, ефективної самостійної роботи; сформованості загальних навчально-пізнавальних навиків; відповідальності за результати навчальної діяльності.

2.3. Моніторингове дослідження стану організації підготовки випускників 11-х класів до вступних випробувань під час воєнного стану

У зв'язку зі зміною військово-політичної ситуації в Україні, проведення зовнішнього незалежного оцінювання, яке за багато років стало дієвим механізмом вступу учнів 11-х класів до закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та фахової передвищої освіти, стало неможливим. Натомість було проведено національний мультипредметний тест (далі – НМТ), у якому взяли участь 3 996 випускників закладів загальної середньої освіти області. Процедурно і за змістом НМТ хоч і відрізнявся від вже звичних зовнішніх оцінювань, та став своєрідним іспитом для вступу осіб, які у поточному році отримали загальну середню освіту.

Створення умов для спрямування освітнього процесу на оптимізацію підготовки випускників до НМТ та, фактично, до вступних випробувань під час воєнного стану, стало одним із найважливіших завдань, яке нині постало перед освітянами області.

Проведений Сумським ОІППО моніторинг стану підготовки учнів до вступних випробувань дав змогу з'ясувати, які напрями навчально-виховної роботи спрямовуються на підвищення ефективності організації підготовки учнів до вступних випробувань, проаналізувати готовність випускників до складання НМТ, стан інформованості випускників про особливості проведення зовнішніх оцінювань в умовах воєнного стану.

До вибірки дослідження увійшли 51 респондентів (заступники директорів шкіл, учителі-предметники, учні 11-х класів) із 14 закладів загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) Конотопської міської та Недригайлівської селищної територіальних громад (рис.2.3.1).

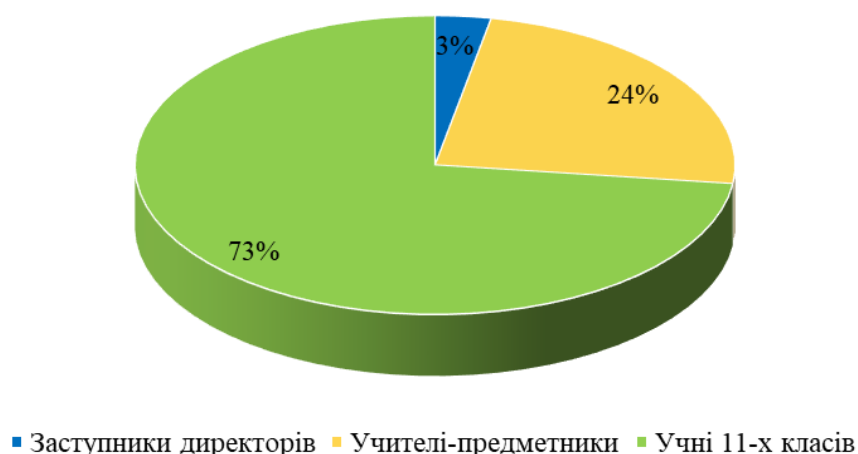

Рисунок 2.3.1. Кількісний склад респондентів

Не зважаючи на складність військово-політичної ситуації, яка склалась у державі, станом на жовтень 2022 року вже прийняті рамкові документи, які попередньо визначають характер та структуру проведення зовнішніх оцінювань у поточному навчальному році.

Як зазначили опитані заступники директорів (100 %), зі згаданими вище документами ознайомлені всі педагогічні працівники досліджених закладів загальної середньої освіти. Із цим твердженням погодилися більшість (82 %) учителів-респондентів дослідження, проте 18 % опитаних педагогів указали, що ознайомлені з відповідними документами лише частково.

Як свідчать результати проведеного моніторингу, не зважаючи на надскладну ситуацію, що нині склалася в Україні, педагоги Сумської області продовжують наполегливо працювати у напрямі підготовки випускників 11-х класів до складання вступних випробувань до закладів фахової передвищої та вищої освіти. Під час воєнного стану учителі регулярно дізнаються про новації зовнішніх оцінювань та про особливості проведення вступної кампанії (на думку усіх заступників директорів) переважно централізовано, на педагогічних радах, засіданнях шкільних методичних об'єднань. Опрацьовують інформацію самостійно, здебільшого користуючись Інтернет-джерелами, 43 % опитаних учителів; 36 % дізнаються про відповідні зміни на консультаціях зі спеціалістами управління (відділу) освіти територіальної громади; 36 % – під час відвідування міських (районних) методичних заходів.

Цей рік став для освітян, учнів та їхніх батьків роком випробувань, коли звичайний устрій життя був змінений, а базові потреби громадян, зокрема їхнє право на освіту, було критично обмежено. Проте, більшість опитаних заступників директорів (75 %) зазначили, що на їхню думку, військові дії на території України майже не вплинули на ставлення випускників 11-х класів до майбутніх вступних випробувань. Опитані учителі, як міської, так і сільської територіальних громад (29 %) указали, що їхні учні почали більш відповідально ставитись до майбутнього вступу; 15 % респондентів дослідження зауважили, що підготовка одинадцятикласників суттєво погіршилась. На відміну від відповідей учителів, заступники директорів досліджених закладів загальної середньої освіти (36 %), вказали, що значна кількість учнів та їхніх батьків вважають проведення зовнішніх випробувань під час війни недоцільним. Близько 29 % опитаних заступників директорів зауважили, що певна кількість учнів наразі відмовилися від вступу до закладів вищої та фахової передвищої освіти. Вагаються щодо оцінки зміни ставлення випускників 11-х класів досліджених закладів освіти до проведення вступних випробувань 13 % опитаних учителів (рис. 2.3.2).

Рисунок 2.3.2. Зміна ставлення випускників до проведення вступних випробувань

Основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до зовнішніх оцінювань, респонденти вважають наявність у випускників мотивації, необхідних знань із предметів тестування, організовану роботу вчителів-предметників. При цьому відсоток відповідей педагогів міських та селищних закладів освіти суттєво не відрізняється (рис.2.3.3).

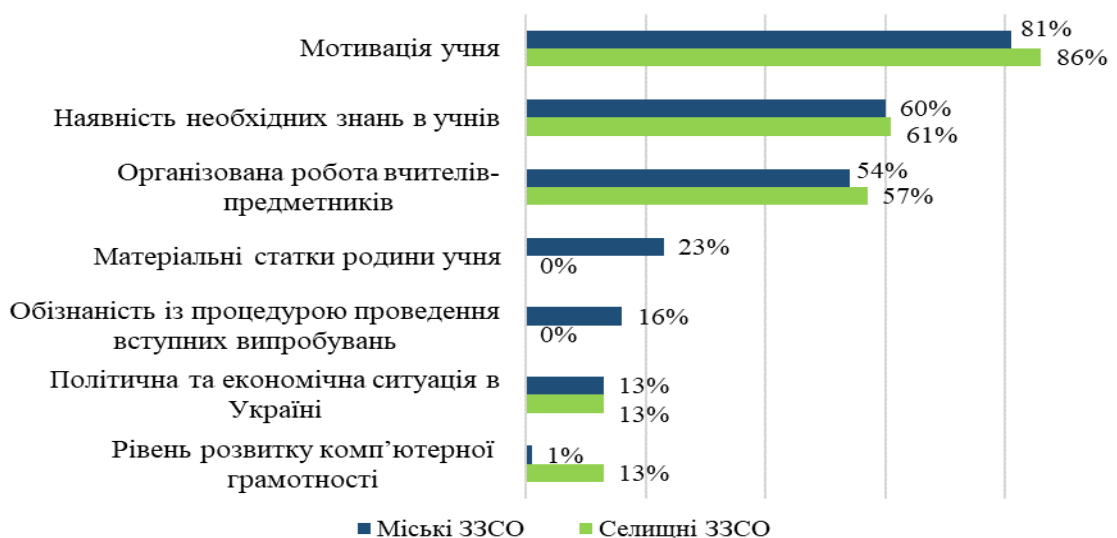

Рисунок 2.3.3. Основні фактори, що впливають на ступінь готовності учнів до зовнішніх оцінювань

На думку педагогічних працівників (13 %) як сільських, так і міських закладів загальної середньої освіти, сучасна політична і економічна ситуація в Україні не є провідним чинником, що суттєво впливає на

готовність учнів до складання зовнішніх іспитів. Натомість респонденти міських громад серед основних факторів, що зумовлюють ефективність підготовки до вступу, називають матеріальні статки родини, а учителі сільських закладів виділяють рівень розвитку комп'ютерної грамотності учнів (рис.2.3.3).

На запитання про ефективність різних напрямів діяльності закладів із підготовки учнів до вступних випробувань, обидві категорії педагогічних працівників відповіли, що найбільша увага має приділятися проведенню регулярного системного повторення, роботі учнів над тестовими завданнями, розвитку самоосвітньої компетентності учнів, проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками (рис.2.3.4).

Рисунок 2.3.4. Складові діяльності закладів загальної середньої освіти, які підвищують ефективність складання учнями вступних випробувань

Звертає на себе увагу той факт, що оцінка такого напрямку діяльності закладу освіти як робота вчителів-предметників над підвищенням власного фахового рівня, була зазначена невеликою кількістю опитаних педагогічних працівників.

Ефективними засобами підвищення результативності складання вступних випробувань, що проводяться у досліджених закладах загальної середньої освіти, на думку респондентів є інформаційно-роз'яснювальна, профорієнтаційна робота, виконання тренувальних та тестових вправ.

Як повідомили опитані заступники директорів та вчителі із необхідною інформацією про організацію та умови проведення зовнішніх оцінювань учні дізнаються переважно на класних годинах (100 % відповідей). Частина (57 %) заступників директорів указали на самостійне

опрацювання випускниками інформації з офіційних сайтів Українського центру оцінювання, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, а також опрацювання учнями інформації зі шкільного сайту, який регулярно оновлюється (21 %).

Найважливішою складовою підготовки учнів до зовнішніх оцінювань та вступних випробувань є змістова готовність випускників старшої школи, про що зазначили 76 % педагогів. Підвищити ефективність підготовки допомагає використання варіативної складової навчальних планів для організації роботи предметних гуртків, факультативів, курсів за вибором тощо.

Проведене анкетування заступників директорів міських шкіл дало змогу встановити, що в усіх закладах, які взяли участь у моніторингу, надаються години варіативної складової на вивчення навчальних предметів, які винесено на зовнішні оцінювання. При цьому, 79 % респондентів вказали, що у досліджених закладах надаються додаткові години для вивчення окремих предметів; 29 % повідомили про організовані курси за вибором та факультативи. У двох закладах загальної середньої освіти за рахунок варіативної складової проводяться групові та індивідуальні заняття.

При цьому, як свідчать результати моніторингу, у селищних закладах освіти варіативна складова для додаткової підготовки випускників до зовнішніх оцінювань не використовується.

В умовах воєнного часу, важливою також є психолого-педагогічна допомога майбутнім абітурієнтам, яка полягає в організації в закладах загальної середньої освіти психологічних тренінгів для випускників. Про проведення цієї форми роботи в закладах загальної середньої освіти повідомили усі респонденти дослідження, проте не сумніваються в її ефективності менше 10 % опитаних учителів.

Важливу роль у процесі підготовки учнів до вступних випробувань відіграє профорієнтаційна робота. З метою ознайомлення випускників зі змістом діяльності представників різних професій, потребами вітчизняного ринку праці, програмами навчання закладів вищої освіти України в досліджених закладах проводять зустрічі з представниками закладів вищої освіти, ярмарки професій. Відповідна інформація висвітлюється в соціальних мережах. Міські заклади освіти беруть участь у проекті «Кар'єра мрій».

Як показало дослідження, усі заступники директорів звертаються до місцевих органів управління освітою з питань підготовки учнів до зовнішніх оцінювань та вступних випробувань. Для отримання інформації із зазначених вище питань, 50 % заступників директорів систематично звертаються до Центрів професійного розвитку педагогічних працівників; ще 50 % – періодично.

Користуються рекомендаціями та настановами методистів Сумського ОІППО щодо підготовки учнів до вступних випробувань 93 % опитаних заступників директорів. При цьому роз'яснювальної допомоги потребують 38 % опитаних заступників директорів, 36 % – правової, 29 % – інформаційної підтримки. Опитані вчителі зазначили, що для покращення якості підготовки учнів до вступних випробувань вони найбільше потребують інформаційної (38 %) та роз'яснювальної допомоги (25 %) (рис. 2.3.5).

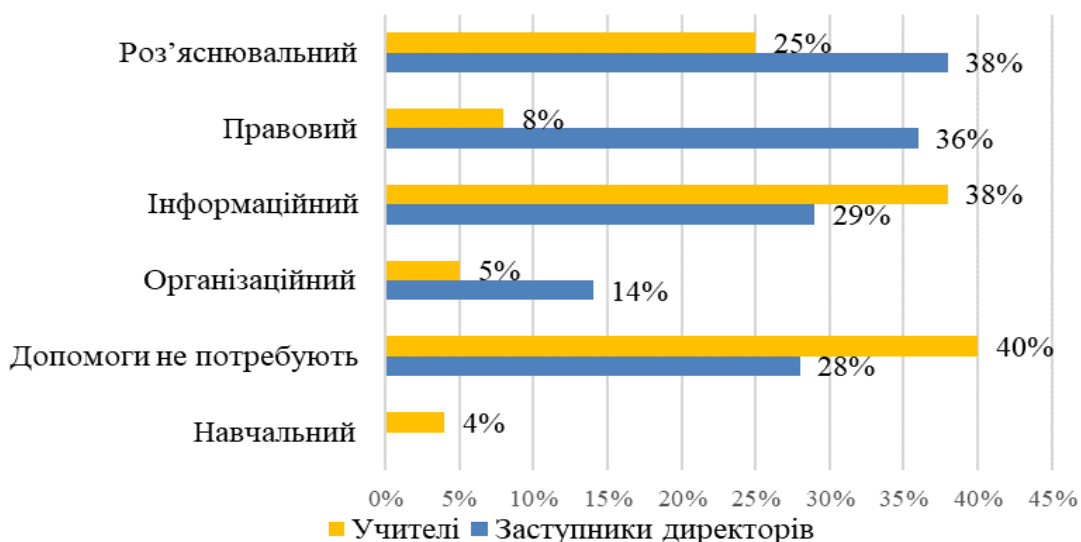

Рисунок 2.3.5. Напрями, з яких потребують допомоги респонденти дослідження з питань підготовки учнів до вступних випробувань

Анкетування показало, що всі учителі-респонденти здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки учнів до зовнішніх оцінювань: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують зі старшокласниками на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань. Так, 68 % опитаних учителів пропонують учням виконувати завдання у тестовій формі при підготовці домашніх завдань, періодично тестовий контроль проводять 29 % респондентів.

Як і в попередні роки, у процесі підготовки учнів до зовнішніх оцінювань, учителі використовують різноманітні джерела інформації, проте у зв'язку з військовими діями на території України, вони не завжди мають доступ до Інтернет-джерел, якими послуговувалися раніше. Інтернет-джерелами, спеціалізованими освітніми сайтами та платформами послуговуються 53 % опитаних учителів міських закладів та лише чверть респондентів із селищних закладів загальної середньої освіти. Регулярно опрацьовують матеріали офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної

педагогічної освіти 48 % респондентів. Довідниками, посібниками, методичними розробками з предметів навчання користуються 54 % учителів. Менше чверті (21 %) опитаних указали на активне використання ними інформації з фахових газет та журналів, 18 % респондентів опрацьовують матеріал шкільного підручника (рис.2.3.6).

Рисунок 2.3.6. Джерела інформації, якими користуються вчителі для підготовки учнів до зовнішніх оцінювань та вступних випробувань

У ході анкетування вчителям було запропоновано визначити знання та навички, які, на їхню думку, можуть суттєво покращити успішність складання випускниками зовнішніх оцінювань. Серед запропонованих варіантів відповідей найчастіше вчителі обирали засвоєння програмного матеріалу (79 %), виконання завдань у тестовій формі різного ступеню складності (59 %), знання процедури проведення зовнішніх оцінювань (46 %) (рис. 2.3.7).

Рисунок 2.3.7. Знання та навички, що підвищують результативність складання учнями зовнішніх оцінювань

Відповіді, надані учнями, певним чином повторюють відповіді вчителів-респондентів, проте відрізняються у відсотках. Так, більше половини випускників (60 %) найголовнішим вважають засвоєння програмового матеріалу; 46 % – навички виконання завдань у тестовій формі (рис. 2.3.7).

Окрім зазначеного вище, на підвищення результативності складання вступних випробувань найбільше впливають: сумлінне виконання учнями домашніх завдань (51 %), самопідготовка (81 %), відвідування предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (27 %), заняття учнів із репетитором (19 %) та відвідування підготовчих онлайн-курсів у закладах вищої освіти (18 %).

Як показало дослідження, усі опитані вчителі здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки учнів до вступних випробувань: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують зі старшокласниками на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань. Так, 69 % опитаних учителів пропонують учням виконувати завдання у тестовій формі при підготовці домашніх завдань, періодично тестовий контроль проводять 24 % респондентів.

Усі опитані вчителі систематично проводять роботу з покращення знань учнів з початковим рівнем успішності: 36 % – організовують індивідуальні заняття, 20 % – групові консультації. Близько половини опитаних (46 %) пропонують учням для виконання індивідуальні завдання.

Готовність учнів до вступних випробувань учителі досліджених закладів оцінюють здебільшого середнім та достатнім рівнями. Указали на наявність випускників, які, на їхню думку, готові до зовнішніх оцінювань на високому рівні, лише 4 % учителів міських закладів загальної середньої освіти. При цьому жоден учитель селищних закладів не зазначив про низький рівень підготовки учнів із предмету, змісту якого він навчає.

По різному вчителі міських і селищних закладів охарактеризували проблеми та перешкоди, що виникають у них при підготовці учнів до вступних випробувань. Учителі міських закладів указали на нестачу навчальних годин для підготовки учнів, байдуже ставлення до результативності складання зовнішніх оцінювань з боку випускників та їхніх батьків. Повідомили про відсутність в особистому користуванні комп'ютерної техніки для організації дистанційного навчання 13 % учителів.

Натомість, переважна більшість (88 %) учителів селищних закладів загальної середньої освіти повідомили про відсутність перешкод при підготовці одинадцятикласників до вступу. Тільки 12 % респондентів відчують байдуже ставлення випускників та їхніх батьків до результатів

майбутніх вступних випробувань. При цьому, кожного року якість складання зовнішніх оцінювань учнями міських громад є вищою за результативність, яку демонструють випускники селищних закладів загальної середньої освіти.

Як показали результати проведеного моніторингу, 90 % учнів-респондентів у поточному році планують вступати до закладів фахової передвищої та вищої освіти.

Більшість опитаних учнів 11-х класів вже визначились із закладами освіти, до яких будуть вступати у майбутньому. Попри достатньо високий рейтинг обласних закладів вищої та фахової передвищої освіти, значна кількість випускників досліджених міських шкіл (44 %) планують вступати до закладів інших областей України. Більше третини (39 %) учнів – респондентів селищних закладів, навпаки, обирають для вступу регіональні заклади вищої освіти. Водночас, дослідження показало, що близько 30 % опитаних старшокласників ще не визначилися зі своїми пріоритетами щодо подальшого навчання (рис. 2.3.8).

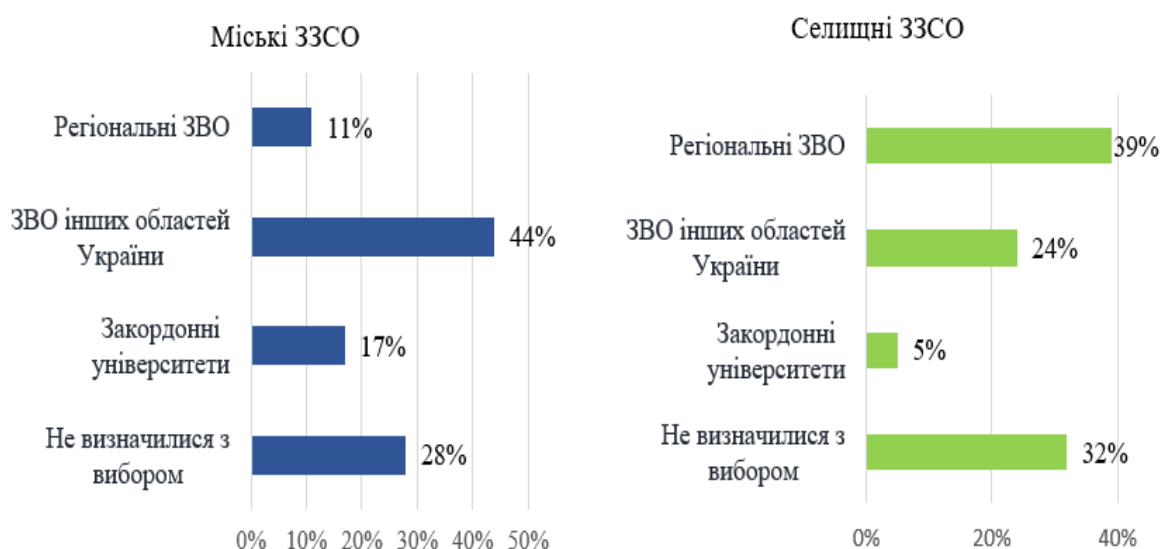

Рисунок 2.3.8. Вибір випускниками 11-х класів закладів до подальшого навчання

За відповідями 51 % респондентів на вибір закладу для подальшого навчання війсьний стан на території України суттєво не вплинув. Здебільшого, учні селищних закладів керуються власними перспективами щодо результатів зовнішнього оцінювання, престижністю закладу освіти та обраної спеціальності. Випускники 11-х класів досліджених міських закладів загальної середньої освіти (70 %), обґрунтовують власний вибір, насамперед, перспективами подальшого працевлаштування (рис. 2.3.9).

Рисунок 2.3.9. Мотивація вибору випускниками закладу вищої освіти та спеціальності для подальшого навчання

Нажаль, як свідчать дані анкетування, на потреби вітчизняного ринку праці зорієнтована лише невелика (від 5 % до 15 %) кількість опитаних (рис. 3.3.9).

Майбутній вибір спеціальності випускників міських шкіл, які взяли участь у моніторингу, здебільшого пов'язаний зі сферами інформаційних технологій, бізнесом і управлінням, інженерно-технічною галуззю, юриспруденцією, освітою та медициною. Випускники досліджених селищних закладів загальної середньої освіти обирають спеціальності сфери освіти, культури та мистецтва, бізнесу і управління. Це підтверджує вищезгадану мотивацію вибору учнями закладу вищої освіти та свідчить про відсутність у них уявлення про кон'юнктуру вітчизняного ринку праці.

За відсутності нормативних документів, які регламентують вступ до закладів фахової передвищої та вищої освіти у 2023 році на момент проведення моніторингу, при виборі предметів тестування випускники орієнтуються на «Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2022 році».

Із вибором предметів для майбутнього вступу (за умови складання учнями традиційного зовнішнього незалежного оцінювання) вже визначилися 92 % опитаних випускників 11-х класів. Серед навчальних дисциплін більшість учнів обирають історію України (57 %), математику (57 %), українську мову і літературу (46 %), іноземну мову (41 %), українську мову (37 %). Такі предмети тестування, як фізика та хімія, обрала найменша кількість респондентів (6 % і 4 % відповідно).

Більшість опитаних учнів (63 %) зазначили, що підготовка в їхніх закладах освіти проходить із усіх предметів тестування; 23 % випускників повідомили про підготовку з окремих навчальних дисциплін. При цьому третина респондентів зауважили, що потребують додаткових знань із предметів, що винесені для проходження зовнішніх оцінювань. Така ж кількість випускників вважають себе добре підготовленими лише з окремих дисциплін.

Як вважають опитані учні, найбільше, при підготовці до вступних випробувань, їм можуть допомогти виконання завдань у тестовій формі (43 %), заняття з репетитором (38 %), відвідування підготовчих курсів при закладах фахової передвищої та вищої освіти (34 %), психологічні тренінги (7 %).

Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, учні-респонденти дослідження опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (53 %), зі збірників тестових завдань (51 %), конспектів уроків (25 %), шкільних підручників (17 %), довідників (9 %). Спеціально не готуються до вступу 1 % учнів (рис. 2.3.10).

Рисунок 2.3.10. Джерела інформації, які використовують учні для підготовки до вступних випробувань

Випускники селищних ЗЗСО вважають, що найкраще при підготовці до вступних випробувань їм можуть допомогти відвідування підготовчих курсів (34 %), заняття з репетиторами (38 %) та виконання завдань у тестовій формі (43 %).

Окрім зазначеного вище, випускники користуються спеціалізованими Інтернет-ресурсами для дистанційної підготовки до вступних випробувань, що пропонуються Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти, закладами вищої освіти та іншими освітніми установами: онлайн-платформами, онлайн-курсами, онлайн-тренажерами. Проведений моніторинг показав, що найчастіше учні використовують ресурси Освіта-онлайн (43 %), ZNOUA

(42 %). Не знають про існування зазначених вище інтернет-ресурсів 10 % учнів.

Як свідчать результати анкетування, з метою отримання інформації щодо зовнішніх оцінювань та вступних випробувань, 65 % учнів регулярно відвідують офіційні сайти Українського центру оцінювання якості освіти та 30 % Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти – 20 %.

Респонденти вказали, що із процедурою, організацією, особливостями проведення зовнішніх оцінювань вони ознайомлюються переважно на класних годинах (68 %), тематичних батьківських зборах за участі випускників 11-х класів (64 %), індивідуальних бесідах (23 %), психологічних тренінгах (17 %). Про відсутність заходів, спрямованих на інформування учнів із зазначених вище питань, повідомили 11 % учасників моніторингу.

За відповідями учнів 11-х класів, для покращення своєї підготовки до вступу вони потребують більше знань з предметів тестування (57 %), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2023 року в Україні (30 %), інформації про корисні джерела самопідготовки та програми навчання для українців за кордоном (22 % відповідей) (рис.2.3.11).

Рисунок 2.3.11. Допомога (інформація), якої потребують випускники для підготовки до вступних випробувань

Як показало дослідження, близько 17 % опитаних старшокласників розглядають перспективи вступу до закордонних університетів, адже європейські країни, США та Канада цього року надають можливість українським студентам отримати спеціальні стипендії для навчання. Проте, завадити цим планам може незнання іноземної мови, зокрема англійської.

Більшість (62 %) учнів міських та 41 % учнів селищних закладів потребують підвищення рівня володіння іноземною мовою, при цьому

половина із зазначеної кількості випускників вже займається додатково. Близько 15 % випускників повідомили, що прагнуть вдосконалити свої знання з іноземної мови, але не мають такої можливості.

У ході проведеного моніторингу було досліджено, якою є самооцінка знань учнів із тих предметів, які зазвичай виносяться для складання зовнішнього оцінювання. На думку випускників міських закладів, з більшості предметів тестування вони підготовлені на середньому рівні. Виключення склали лише українська мова та біологія, знання з яких 55 % та 59 % респондентів відповідно оцінили достатнім рівнем. Найнижчу оцінку випускники дали рівню свої підготовки з математики та іноземної мови.

За даними самооцінки, рівень підготовки випускників селищних закладів загальної середньої освіти є достатнім з біології та іноземної мови, з решти предметів – середнім. Від 11 % до 19 % опитаних учнів оцінили свої знання з української мови, математики та історії України лише низьким рівнем.

Висновки

1. У всіх досліджених закладах загальної середньої освіти проводиться організована робота з підготовки випускників до складання зовнішніх оцінювань та вступних випробувань.

2. Усі заступники директорів зазначили, що 100% учителів закладів загальної середньої освіти, які взяли участь у дослідженні, у повній мірі ознайомлені зі змінами та особливостями проведення зовнішніх оцінювань у 2023 році. Із цим твердженням не погодилися 82 % опитаних учителів.

3. Більшість (75 %) заступників директорів вважають, що військові дії на території України не вплинули на ставлення випускників до майбутніх вступних випробувань. зазначили, що частина учнів та їхніх батьків вважають недоцільним проведення зовнішніх оцінювань за сучасних умов 29 % учителів-респондентів.

4. Основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до вступних випробувань, заступники директорів вважають наявність у випускників мотивації, необхідних знань, організовану роботу вчителів-предметників.

5. Педагогічні працівники (13 %) як сільських, так і міських закладів загальної середньої освіти, сучасна політична і економічна ситуація в Україні не є провідним чинником, що суттєво впливає на готовність учнів до складання зовнішніх іспитів.

6. Оцінка такого напряму діяльності закладу освіти як робота вчителів-предметників над підвищенням власного фахового рівня, була зазначена невеликою кількістю опитаних педагогічних працівників.

7. Опитані педагогічні працівники вважають, що найбільша увага в закладі загальної середньої освіти має приділятися проведенню регулярного системного повторення, роботі учнів над тестовими завданнями, розвитку самоосвітньої компетентності учнів, проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками.

8. Серед методичних заходів, спрямованих на підвищення результативності складання вступних випробувань, заступники директорів назвали інформаційно-роз'яснювальну, профорієнтаційну роботу, виконання тренувальних та тестових вправ.

9. У всіх досліджених міських закладах, надаються години варіативної складової для вивчення навчальних предметів, які винесено на зовнішні оцінювання. У селищних закладах загальної середньої освіти варіативна складова для додаткової підготовки випускників до зовнішніх оцінювань не використовується.

10. Для отримання інформації із питань підготовки випускників до вступних випробувань, 50 % заступників директорів систематично звертаються до Центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

11. Переважна більшість заступників директорів (93 %) користуються рекомендаціями та настановами методистів Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо підготовки учнів до вступних випробувань.

12. Інтернет-джерелами, спеціалізованими освітніми сайтами та платформами послуговуються 53 % опитаних учителів міських закладів та лише чверть учнів-респондентів із селищних закладів загальної середньої освіти.

13. Суттєво покращити успішність складання випускниками зовнішніх оцінювань на думку вчителів можуть: засвоєння учнями програмного матеріалу (79 %), виконання завдань у тестовій формі різного ступеню складності (59 %), знання процедури проведення зовнішніх оцінювань (46 %).

14. Учителі систематично проводять індивідуальні заняття з учнями, які мають початковий рівень успішності (36 %); групові консультації – 20 %.

15. Готовність учнів до вступних випробувань учителі закладів загальної середньої освіти оцінюють переважно середнім та достатнім рівнями.

16. Переважна більшість (88 %) вчителів селищних закладів освіти повідомили про відсутність перешкод при підготовці випускників до вступу до закладів фахової передвищої, вищої освіти.

17. Планують скласти зовнішнє оцінювання з метою вступу до закладів вищої та фахової передвищої освіти 90 % опитаних учнів 11-х класів.

18. Значна кількість (44 %) випускників досліджених міських шкіл планують вступати до закладів вищої освіти інших областей України. Більше третини (39 %) учнів селищних закладів загальної середньої освіти, навпаки, обирають для вступу регіональні ЗВО.

19. Вибір закладу вищої освіти та спеціальності з орієнтацією на потреби вітчизняного ринку праці здійснюють лише від 5 % до 15 % випускників.

20. Зазначили, що воєнний стан на території України суттєво не вплинув на їхній майбутній вибір закладу освіти та спеціальності для подальшого навчання 51 % опитаних.

21. Третина респондентів зауважили, що потребують додаткових знань із предметів, що винесені для проходження зовнішніх оцінювань.

22. Учні зазначили, що для покращення їхньої підготовки до зовнішніх оцінювань їм можуть суттєво допомогти виконання завдань у тестовій формі (43 %), заняття з репетитором (38 %), відвідування підготовчих курсів (34 %), психологічні тренінги (7 %).

23. Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, учні-респонденти опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (53 %), збірників тестових завдань (51 %), конспектів уроків (25 %), шкільних підручників (17 %), довідників (9 %).

24. Із метою отримання інформації щодо зовнішніх оцінювань та вступних випробувань, 65 % учнів 11-х класів регулярно відвідують офіційні сайти Українського центру оцінювання якості освіти, 30 % – Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

25. Учні зазначили що для покращення власної підготовки до зовнішніх оцінювань вони потребують більше знань з певних предметів тестування (57 %), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2023 року в Україні (3 %), інформації про корисні джерела самопідготовки (22 %) та інформації про бюджетні програми навчання для українських студентів за кордоном (19 %).

26. Більшість (62 %) учнів міських та 41 % учнів селищних закладів загальної середньої освіти потребують підвищення рівня володіння іноземною мовою.

27. За даними самооцінки випускники міських закладів, з більшості предметів тестування підготовлені на середньому рівні. Найнижчу оцінку учні 11-х класів дали рівню свої підготовки з математики та іноземної мови.

28. Випускники селищних закладів загальної середньої освіти вважають рівень своєї підготовки з біології та іноземної мови достатнім, з решти предметів – середнім. Від 11 % до 19 % опитаних учнів оцінили свої знання з української мови, математики та історії України низьким рівнем.

2.4 Моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти

Одним із пріоритетів державної політики та безпеки України є національно-патріотичне виховання. В умовах воєнного стану виховний процес набуває вагомих ознак національного характеру. На сучасному етапі, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності, виникає нагальна потреба посилення національно-патріотичного виховання молоді на основі національних та європейських цінностей.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 12.09.2022 № 102-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році» у листопаді 2022 року було проведено моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти.

Метою дослідження є отримання інформації про стан організації та результативності виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- вивчити стан виховної роботи з національно-патріотичного виховання в закладах освіти, проаналізувати діяльність педагогів щодо організації національно-патріотичного виховання учнів;
- виявити думку учнів 5-6-х класів щодо національно-патріотичних цінностей;
- виявити стан сформованості ціннісних орієнтацій, національно-патріотичної свідомості учнів 10-11-х класів;
- надати рекомендації щодо організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Дослідження проводилось методом анкетування заступників директорів з виховної роботи, учителів, учнів закладів освіти, які навчаються в 5-6-х та 10-11-х класах, батьків.

Моніторинг був проведений у восьми закладах загальної середньої освіти Сумської області. У дослідженні узяли участь 490 респондентів. Окрім одного заступника директора з кожного закладу освіти, на питання анкет відповіли 88 учителів (20 %), 156 учнів 5-6-х класів (32 %), 140 учнів 10-11-х класів (29 %), 98 батьків (17 %).

Учитель відіграє провідну роль у формуванні ціннісних орієнтацій в учнів, поєднуючи процеси навчання та виховання. Учителі, які брали участь у дослідженні, є досвідченими педагогами. Більшість з них (73 %) мають педагогічний стаж понад 10 років.

Результати моніторингового дослідження стану організації національно-патріотичного виховання свідчать про те, що у всіх закладах освіти робота з досліджуваного питання носить системний характер.

Заступники директорів відповіли, що у закладах створено освітнє середовище, яке природньо виховує учнів у дусі патріотизму, розуміння історії свого народу, національної ідентичності; здійснюється систематична робота відповідно до перспективного плану.

Першочергові завдання, які ставлять заступники директорів з виховної роботи у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, представлені на діаграмі (рис. 2.4.1).

Рисунок 2.4.1. Завдання у роботі з національно-патріотичного виховання (кількість відповідей, у %)

Завдання, на якому мають зосереджувати увагу педагоги в умовах сьогодення, один із заступників директорів сформулював таким чином: «Виховання нового українця, готового до змін, до виконання обов'язку із захисту України, який розглядає розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку».

Усі представники адміністрації закладів освіти впевнені, що освітній процес у закладі в повній мірі забезпечує формування в учнів національно-патріотичної свідомості. Серед учителів такої думки дотримується 95 % опитаних.

На запитання щодо того, яку роботу проводять у закладах освіти з національно-патріотичного виховання учнів, заступники директорів зазначили, що у всіх закладах вивчається Державний гімн, історія та зміст державних символів, виховується повага до державної атрибутики; проводять культурно-масові заходи щодо ознайомлення з українською культурою та традиціями; організовують вшанування сучасних героїв-захисників, волонтерську діяльність та патріотичні флешмоби, проводять військово-спортивні змагання, ігри. У трьох закладах працює клуб національно-патріотичної тематики. Відповіді представників адміністрації закладів освіти суттєво відрізняються від відповідей учнів

5-6-х класів, ймовірно, учні середньої школи в меншій мірі, ніж старшокласники, включені у процес національно-патріотичного виховання (рис. 2.4.2).

Рисунок 2.4.2. Форми роботи з проведення національно-патріотичного виховання у закладах освіти (кількість відповідей, у %)

Опитування заступників директорів з виховної роботи показало, що заклади освіти беруть участь у проєктах національно-патріотичного спрямування на державному й обласному рівнях. Серед таких проєктів респондентами були названі: Всеукраїнський патріотичний челендж «Дякую героям ЗСУ» та проєкти «Ветеран живе поруч», «Місце шани та вдячності»; обласний проєкт «Герої сучасності серед нас», обласний етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Джура». У трьох закладах загальної середньої освіти були реалізовані такі власні проєкти, як «З Україною в серце», «Я – ми – родина –Україна», «27 вишиванок до 27-ї річниці незалежності» тощо. У закладах були розроблені методичні розробки: «Калейдоскоп патріотичних ігор: інтелект+спорт», «Національно-патріотичне виховання у сучасній школі» тощо.

Переважна більшість заступників директорів (75 %) вважають, що заклад освіти, у якому вони працюють, має суттєві здобутки з напрямку громадсько-патріотичного та краєзнавчо-патріотичного виховання. По одному респонденту відмітили такі напрями, як військово-патріотичне та морально-духовне виховання.

Для ефективності освітнього процесу в кожному закладі освіти мають бути програми та методичні матеріали з питань національно-патріотичного виховання. Більшість опитаних заступників директорів (63 %) указали, що вони забезпечені програмами та методичними

матеріалами з даного питання частково, два заклади забезпечені повністю, один заступник директора зазначив, що методичні матеріали з цього питання відсутні.

У процесі реалізації Концепції національно-патріотичного виховання педагоги спрямовують зусилля на виховання свідомого громадянина, патріота України. Ці завдання реалізуються через декілька напрямів.

Перш за все, це – формування української громадянської ідентичності, здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження національних цінностей, формування громадянської свідомості та відповідальності молоді. Національна свідомість – це ідентифікація особистості зі своєю нацією, усвідомлення моральних та культурних цінностей, знання історії, традицій, звичаїв народу, усвідомлення відповідальності, спільної долі з долею своєї Батьківщини. Результати анкетування вчителів засвідчили, що всі вони формують в учнів громадянську ідентичність, любов і гордість за власну державу (94 %); національну свідомість, активну громадянську позицію (92 %); повагу до української мови як національної цінності (92 %). Педагоги виховують повагу до Конституції, законів України, державної символіки (82 %). Переважна більшість учителів постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності, формують громадянську відповідальність (78 %) (рис. 2.4.3).

Рисунок 2.4.3. Формування громадянської ідентичності та свідомості учнів (відповіді вчителів, у %)

Однак, як показало опитування учнів 10-11-х класів, така цінність, як національна ідентичність, гордість за свою національну приналежність є пріоритетом для третини старшокласників; національна солідарність, повага до співвітчизників – для 43 % опитаних.

Для формування громадянської свідомості, національної ідентичності велике значення має збереження історичної пам'яті народу. Майже усі вчителі постійно формують в учнів повагу до культурного спадку свого народу (88 %); розповідають про видатні державні події, пов'язані зі становленням української державності (86 %); про історичне минуле Батьківщини, героїчні сторінки сучасності (80 %); про видатних осіб українського державотворення, борців за незалежність України (80 %) (рис. 2.4.4).

Рисунок 2.4.4. Види роботи закладів щодо збереження історичної пам'яті (відповіді вчителів, у %)

Важливим завданням національно-патріотичного виховання є здійснення заходів, спрямованих на формування у громадян готовності до захисту України, громадського сприяння безпеці та обороні України, підвищення престижу військової і спеціальної державної служби. Переважна більшість учителів (86 %) під час освітнього процесу висвітлюють хід російсько-української війни та героїзм захисників і захисниць України, виявлений під час захисту суверенітету держави; залучають учнів до вшанування захисників України, які полягли в боротьбі за захист незалежності та територіальної цілісності країни.

Важливим індикатором патріотизму є готовність захищати країну. Переважна більшість опитаних (88 %) формують в учнів готовність до захисту суверенітету України та залучають учнів до заходів, спрямованих на підвищення престижу військової служби, готовності до територіальної оборони (рис.2.4.5).

Рисунок 2.4.5. Формування складових військово-патріотичного виховання (відповіді вчителів, у %)

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є формування ціннісних орієнтирів молоді, духовно-моральне виховання. Усі педагоги формують загальнолюдські моральні та соціально-політичні цінності, толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій; гордість за здобутки української держави, досягнення наших співвітчизників (рис. 2.4.6).

Рисунок 2.4.6. Формування ціннісних орієнтацій учнів (відповіді вчителів, у %)

У ході моніторингового дослідження респондентам було запропоновано визначитися із формами проведення заходів патріотичного спрямування, які вони вважають найбільш ефективними та цікавими. Результати анкетування засвідчили, що більшість педагогів найефективнішими формами щодо формування національно-патріотичної

свідомості вважають зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників (76 % відповідей учителів); участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності (62 %); військово-спортивні ігри, змагання, збори-походи (56 %); святкування державних та національних свят (52 %). Учителі менше уваги приділяють соціально-проектній діяльності учнів (22 %), роботі патріотичних гуртків, клубів (19 %), участі в діяльності громадських, національно-патріотичних організацій (16 %). Однак, слід зазначити, що саме ці форми роботи стимулюють і підтримують громадянську активність молоді – необхідну умову формування стійких ціннісних орієнтацій, які набуваються та проявляються через власні дії, вчинки.

Більшість респондентів-старшокласників обрали організацію патріотичних флешмобів (69 % відповідей); військово-спортивні змагання, збори-походи (67 %), святкування державних та національних свят (66%), зустрічі з учасниками бойових дій, ушанування сучасних героїв-захисників (63 %). Лише 14 % опитаних цікавить робота в гуртках, клубах національно-патріотичного спрямування та 4 % – соціально-проектна діяльність, участь у добродійних проектах (рис.2.4.7), тобто власна громадянська активність.

Рисунок 2.4.7. Найбільш ефективні засоби формування національно-патріотичної свідомості (кількість відповідей, у %)

Потрібно відмітити, що педагоги недооцінюють таку форму формування громадянської, національної свідомості, як дискусії щодо аналізу історичних та сучасних соціально-політичних подій (цю форму роботи обрали лише 14 % учителів). Однак, дискусія дозволяє виявляти власну точку зору на події та факти на основі аналізу різних думок,

формувати свідоме, аргументоване власне ставлення до поглядів, цінностей, подій тощо. Зрозуміло, чому 48 % старшокласників обирають цю форму роботи як цікаву та ефективну. Це опосередковано підтверджують і деякі відповіді старшокласників: «Не треба замовчувати існуючі проблеми, треба розмовляти про це»; «Учителі нав'язують власну точку зору, не слухають думку учня».

Усі опитані респонденти закладів освіти співпрацюють з батьківською громадськістю з питань національно-патріотичного виховання: батьки активно залучаються до проведення заходів (60 % відповідей учителів); за необхідністю, беруть участь у заходах (52 %). Інколи вчителі звертаються до батьків за матеріально-фінансовою допомогою для забезпечення проведення заходів (8 %).

Більшість батьків (70 %) обізнані з діяльністю закладу освіти щодо національно-патріотичного виховання. Своє задоволення процесом національно-патріотичного виховання в закладі освіти висловила переважна більшість опитаних батьків: 82 % схвалюють, підтримують усе, що проводиться в закладі задля формування національно-патріотичної свідомості дитини, 18 % беруть активну участь у заходах патріотичного спрямування, що проводяться у закладі. Незначна частина батьків (6 %) зазначили, що завдання школи – навчати, а вихованням дитини має займатися, насамперед, сім'я.

На запитання щодо національно-патріотичного виховання у сім'ї були отримані відповіді, які представлені на рис.2.4.8. Як бачимо, анкетування виявило незначний відсоток тих родин, у яких спілкуються українською мовою. Також потрібно вказати на розбіжність між відповідями учнів 5-6-х класів та батьків стосовно участі батьків у волонтерській діяльності та залучення до неї дітей.

Рисунок 2.4.8. Прояви національно-патріотичного виховання у сім'ї (кількість відповідей, у %)

Опитування учнів 10-11-х класів та батьків засвідчило, що старшокласники та батьки задоволені процесом національно-патріотичного виховання в закладі освіти. Однак, слід відмітити, що 7 % учнів 10-11-х класів надали відповіді такого змісту: «Дуже багато патріотичних заходів», «Ми перевантажені патріотичним вихованням».

Опитування виявило, що в процесі реалізації виховної роботи означеного спрямування виникають певні труднощі. Найчастіше вони з'являються через перевантаженість учнів навчальною діяльністю, що призводить до відсутності часу для участі в позанавчальній діяльності (74 % відповідей заступників директорів); 65 % респондентів указали на брак часу для підготовки до заходів через велике навчальне навантаження, значну кількість звітів, паперової роботи. Учителі наголосили, що мають обмежені можливості в організації заходів в умовах воєнного часу (34 %); не вистачає методичної літератури та наочних матеріалів (8 %); відмітили, що не завжди розуміють, як говорити з дітьми на важкі теми сьогодення (війна, утрата близьких тощо), ураховуючи вікові особливості учнів (рис.2.4.9).

Рисунок 2.4.9. Труднощі, які виникають під час національно-патріотичного виховання (відповіді заступників директорів, у %)

У підлітковому та юнацькому віці важливим для дитини є особистісне самовизначення, самоусвідомлення себе як індивідуальності. Більшість старшокласників, у першу чергу, ідентифікують себе носіями певної майбутньої професії; 32 % вважають себе українцями. Це свідчить про важливість національної ідентичності для 33 % опитаних; 18 % вважають себе патріотами України, 12 % – майбутніми захисниками.

Учням 10-11-х класів було запропоновано обрати найбільш важливі для них життєві цінності. Переважну більшість дітей об'єднали такі цінності, як сімейне щастя, робота, самореалізація. Вагомими для більшості опитаних є патріотизм, захист інтересів країни (57 %), однак, менше половини учнів (40 %) обрали національну солідарність, повагу до

співвітчизників. Лише 33 % респондентів назвали важливою цінністю національну ідентичність, гордість за свою національну приналежність.

Любов до Батьківщини – важлива складова ціннісних орієнтацій, яка виявляється у сформованості почуття патріотизму. Патріотизм громадян є фундаментом суспільства й держави, духовно-моральною основою їх життєдіяльності та ефективного функціонування. Сьогодні патріотизм є нагальною потребою держави, тією цінністю, яка об'єднує українців. Учням 10-11-х класів було запропоновано визначити зміст та установити різницю між поняттями «патріотизм», «націоналізм» і «нацизм». Переважна більшість респондентів (86 %), у цілому по закладах, вірно розуміють, що таке патріотизм у порівнянні з націоналізмом і нацизмом, хоча в одному із закладів третина опитаних не розрізняють ці поняття. Отже, найкраще старшокласники обізнані з поняттям «патріотизм», менше – з поняттями «націоналізм» та «нацизм».

Переважна більшість учнів 5-6-х класів (80 %) відповіли, що вони є патріотами. Серед старшокласників 62 % опитаних вважають себе патріотами безумовно, 35 % обрали відповідь «швидше так»; решта (3 %) залишили питання без відповіді. Аргументуючи свою відповідь, більшість учнів зазначили, що вони народилися та живуть в Україні; люблять, шанують Україну, уболівають за її успіх; підтримують національні звичаї й традиції. Дві третини старшокласників готові ставити інтереси країни вище за особисті, захищати її. Однак, слід звернути увагу на те, що менше половини опитаних завжди спілкуються українською мовою (рис. 2.4.10).

Рисунок 2.4.10. Ознаки людини-патріота (кількість відповідей, у %)

Почуття патріотизму для учнів – не модний тренд, а свідоме шанобливе ставлення до країни, традиції, звичаїв народу. На запитання «Що для вас особисто означає вбиратися у національний одяг?» переважна більшість респондентів (85 % учнів 10-11-х класів та 88 % учнів 5-6-х класів) відповіли, що це прояв патріотизму, а не модна тенденція.

Незважаючи на те, що більшість педагогів (78 %) стверджують, що постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності (рис.2.4.3), серед старшокласників значно менше опитаних розуміють патріотизм саме як активну діяльність: лише 15 % учнів 10-11-х класів вважають, що патріот має брати участь у громадському житті країни; у волонтерській діяльності, допомагати співвітчизникам. Однак, серед учнів 5-6-х класів таких виявилось значно більше – 43 %.

Майже всі учні 5-6-х класів (98 %) та переважна більшість учнів 10-11-х класів (80 %) задоволені тим, що живуть в Україні; 77 % старшокласників планують і в майбутньому жити й працювати в Україні; більше половини (56 %) зазначили, що людина, яка виїздить жити за межі України, не може вважатися патріотом. П'ята частина опитаних бажає влаштуватися на тимчасову роботу за кордоном, щоб мати можливість фінансово забезпечити собі в подальшому гідний рівень життя в Україні. Планують жити й працювати за кордоном, у країні, де немає збройних конфліктів, 13 % старшокласників; 10 % відповіли, що їм байдуже, де жити та працювати, головне – бути забезпеченим.

На думку учнів 10-11-х класів, патріотом України не може вважатися людина, яка не знає історії України (53 % відповідей); намагається уникнути військової служби (48 %), виїздить жити за межі країни (34 %), Патріотизм не асоціюється у старшокласників з активною діяльністю на благо країни: лише кожен п'ятий респондент вважає, що патріот має брати участь у громадському житті країни (рис.2.4.11).

Рисунок 2.4.11. Патріотом України не може бути людина, яка (відповіді учнів 10-11-х класів, у %)

Як показало дослідження, найбільший вплив на формування національно-патріотичної, громадянської свідомості старшокласників має сім'я (про це зазначили дві третини опитаних старшокласників); заклад освіти (55 %); соціально-політична, економічна ситуація в країні (41 %); засоби масової інформації, інтернет-ресурси (39 %); друзі, однокласники (35 %). Відповіді батьків подібні до відповідей старшокласників, проте,

батьки дещо недооцінюють вплив на дітей громадських організацій та молодіжних угруповань (рис.2.4.12).

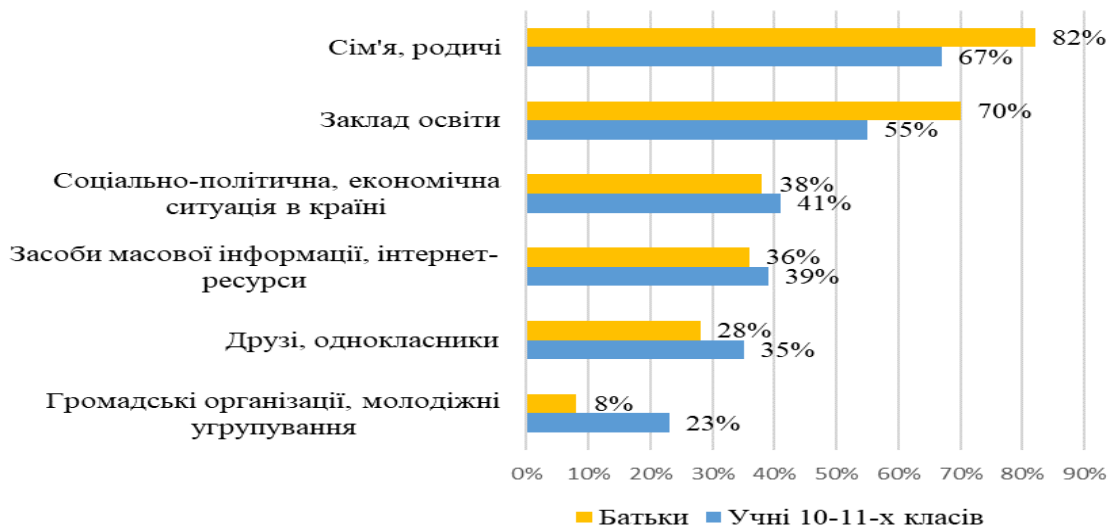

Рисунок 2.4.12. Суб'єкти та чинники, що впливають на формування громадянських позицій молоді (кількість відповідей, у %)

Важливим є питання підвищення рівня патріотизму сучасної молоді. Більшість опитаних педагогів та батьків переконані, що необхідно відроджувати і підтримувати національні традиції, звичаї у сім'ях; активніше залучати молодь до волонтерської діяльності, допомоги постраждалим від війни; проводити зустрічі з воїнами-захисниками, представниками національно-патріотичних організацій (рис.2.4.13).

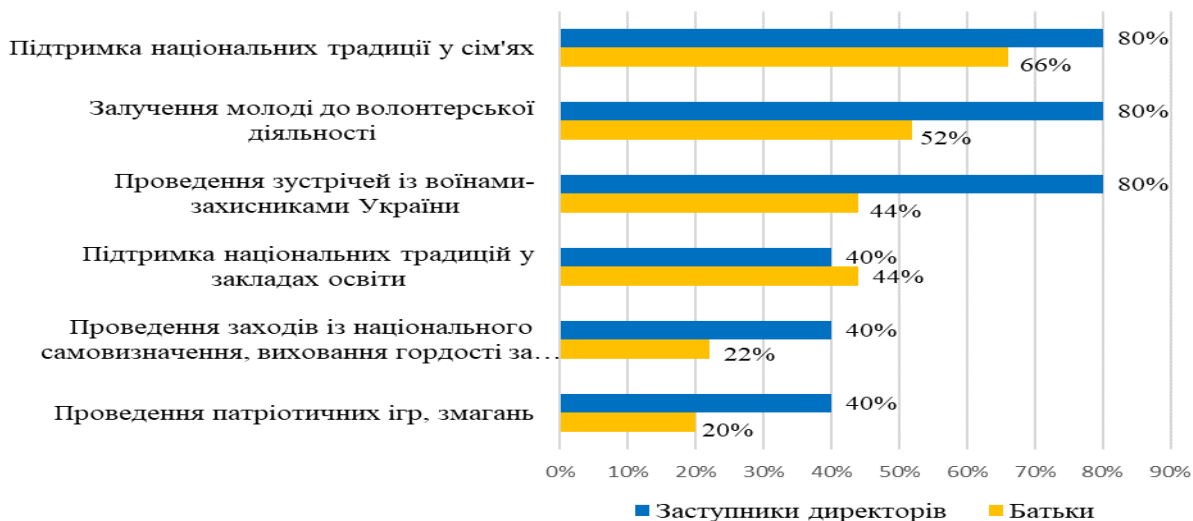

Рисунок 2.4.13. Прийоми підвищення рівня патріотизму молоді (кількість відповідей, у %)

Ураховуючи результати дослідження, можна констатувати, що педагоги постійно опікуються національно-патріотичним вихованням учнівської молоді, мають досвід роботи щодо формування національної

свідомості, поваги до держави, культурного спадку українського народу. Однак, вони потребують певної методичної допомоги щодо сучасних ефективних інструментів, технологій, форм та методів (квести, кейси, акції тощо) формування національно-патріотичної свідомості учнів, практичних психологічних рекомендацій щодо роботи з дітьми в умовах війни.

Висновки

1. Результати моніторингового дослідження стану організації національно-патріотичного виховання свідчать про те, що у всіх закладах освіти, які брали участь у моніторинговому дослідженні, робота з досліджуваного питання носить системний характер.

2. Першочерговими завданнями, які ставлять заступники директорів з виховної роботи у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, є формування української громадянської ідентичності, патріотичної свідомості учнів; утвердження гуманістичної моральності; формування здатності протидіяти ворожій пропаганді.

3. Усі представники адміністрації закладів освіти впевнені, що освітній процес у закладі в повній мірі забезпечує формування в учнів національно-патріотичної свідомості. Серед учителів так вважає 95 % опитаних.

4. Заступники директорів зазначили, що у всіх закладах вивчається Державний гімн, історія та зміст державних символів, виховується повага до державної атрибутики; проводять культурно-масові заходи щодо ознайомлення з українською культурою та традиціями; організовують вшанування сучасних героїв-захисників, волонтерську діяльність та патріотичні флешмоби, проводять військово-спортивні змагання, ігри.

5. Більшість опитаних заступників директорів указали, що вони забезпечені програмами та методичними матеріалами з даного питання частково, один заклад забезпечений повністю, один заступник директора зазначив, що методичні матеріали з цього питання відсутні.

6. Результати анкетування вчителів засвідчили, що всі вони формують в учнів громадянську ідентичність, любов і гордість за власну державу (94 %); національну свідомість, активну громадянську позицію (92 %); повагу до української мови як національної цінності (92 %). Однак, як показало опитування учнів 10-11-х класів, така цінність, як національна ідентичність, гордість за свою національну приналежність є пріоритетом для третини старшокласників; національна солідарність, повага до співвітчизників – для 43 % опитаних.

7. Результати анкетування засвідчили, що більшість педагогів найефективнішими формами щодо формування національно-патріотичної свідомості вважають зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників (76 % відповідей учителів); участь у

благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності (62 %); військово-спортивні ігри, змагання, збори-походи (56 %); святкування державних та національних свят (52 %). Учителі менше уваги приділяють соціально-проектній діяльності учнів (22 %), роботі патріотичних гуртків, клубів (19 %), участі в діяльності громадських, національно-патріотичних організацій (16 %).

8. Більшість респондентів-старшокласників обрали організацію патріотичних флешмобів (69 % відповідей); військово-спортивні змагання, збори-походи (67 %), святкування державних та національних свят (66 %), зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників (63 %). Лише 14 % опитаних цікавить робота в гуртках, клубах національно-патріотичного спрямування та 4 % – соціально-проектна діяльність, участь у добродійних проєктах, тобто власна громадянська активність.

9. Педагоги недооцінюють таку форму формування громадянської, національної свідомості, як дискусії щодо аналізу історичних та сучасних соціально-політичних подій (цю форму роботи обрали лише 14 % учителів).

10. Усі педагоги закладів освіти співпрацюють з батьківською громадськістю з питань національно-патріотичного виховання: батьки активно залучаються до проведення заходів (60 % відповідей учителів); за необхідністю, беруть участь у заходах (52 %).

11. Опитування учнів та батьків засвідчило, що всі учні 10-11-х класів та 82 % батьків задоволені процесом національно-патріотичного виховання в закладі освіти. Батьки вважають, що школа сприяє вихованню патріотизму, формуванню активної громадянської позиції учня, 18 % обрали варіант «важко відповісти».

12. Опитування виявило, що в процесі реалізації виховної роботи означеного спрямування виникають певні труднощі. Найчастіше вони з'являються через перевантаженість учнів навчальною діяльністю, що призводить до відсутності часу для участі в позанавчальній діяльності (74 % відповідей заступників директорів); 65 % респондентів указали на брак часу для підготовки до заходів через велике навчальне навантаження, значну кількість звітів, паперової роботи. Учителі наголосили, що мають обмежені можливості в організації заходів в умовах воєнного часу (34 %); не вистачає методичної літератури та наочних матеріалів (8 %); відмітили, що не завжди розуміють, як говорити з дітьми на важкі теми сьогодення (війна, утрата близьких тощо), урахувавши вікові особливості учнів (6 %).

13. У підлітковому та юнацькому віці важливим для дитини є особистісне самовизначення, самоусвідомлення себе як індивідуальності. Більшість старшокласників, у першу чергу, ідентифікують себе носіями певної майбутньої професії. Водночас, 32 % вважають себе українцями. Це свідчить про важливість національної ідентичності для третини опитаних;

18 % вважають себе патріотами України, 12 % – майбутніми захисниками (захисницями).

14. Переважну більшість старшокласників об'єднали такі цінності, як сімейне щастя, робота, самореалізація. Вагомими для більшості опитаних є патріотизм, захист інтересів країни (57 %), однак, менше половини учнів (40 %) обрали національну солідарність, повагу до співвітчизників та лише третина респондентів назвали важливою цінністю національну ідентичність, гордість за свою національну приналежність.

15. Переважна більшість учнів 5-6-х класів (80 %) відповіли, що вони є патріотами. Серед старшокласників 62 % вважають себе патріотами безумовно, 35 % обрали відповідь «швидше так»; решта (3 %) залишили питання без відповіді. Однак, слід звернути увагу на те, що патріотизм не асоціюється у старшокласників з активною діяльністю на благо країни: лише 15 % респондентів вважають, що патріот має брати участь у громадському житті країни. Менше половини опитаних завжди спілкуються українською мовою.

16. Майже всі учні 5-6-х класів (98 %) та переважна більшість учнів 10-11-х класів (80 %) задоволені тим, що живуть в Україні; 77 % старшокласників планують і в майбутньому жити й працювати в Україні; більше половини (56 %) зазначили, що людина, яка виїздить жити за межі України, не може вважатися патріотом.

17. Результати анкетування батьків свідчать про те, що пріоритетним для них у розвитку дитини є інтелектуальний розвиток (66 %), соціальні навички (62 %), самореалізація в житті (58 %). Формування національної свідомості, активної громадянської позиції є важливим для 38 % опитаних батьків.

18. Як показало дослідження, найбільший вплив на формування національно-патріотичної свідомості, громадянських позицій учнів 10-11-х класів має сім'я (про це зазначили дві третини опитаних старшокласників); заклад освіти (55 %); соціально-політична та економічна ситуація в країні (41 %); засоби масової інформації, інтернет-ресурси (39 %); друзі, однокласники (35 %). Відповіді батьків подібні до відповідей старшокласників, проте, батьки дещо недооцінюють вплив на дітей громадських організацій та молодіжних угруповань.

19. Більшість опитаних педагогів та батьків переконані, що необхідно відроджувати і підтримувати національні традиції, звичаї у сім'ях; активніше залучати молодь до волонтерської діяльності, допомоги постраждалим від війни; проводити зустрічі з воїнами-захисниками, представниками національно-патріотичних організацій.

20. Учителі потребують певної методичної допомоги щодо сучасних ефективних інструментів, технологій, форм та методів формування національно-патріотичної свідомості учнів, практичних психологічних рекомендацій щодо роботи з дітьми в умовах війни.

2.5. Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану

Під час дії в Україні правового режиму воєнного стану, створення безпечних умов для учасників освітнього процесу – одне з першочергових завдань місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Сумська область одна з перших зазнала агресії з боку Росії і сьогодні перебуває під постійним обстрілом, тому усі зусилля управлінців повинні бути спрямовані на створення освітнього середовища, здорового, безпечного, захищеного фізично та психологічно. З початку повномасштабного вторгнення, на території області агресором зруйновано або частково пошкоджено заклади загальної середньої освіти і перебувати, а тим більше навчатися в очному режимі, є вкрай небезпечним.

На сьогодні, у першу чергу, більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учнів і працівників. Тому, головне питання, яке турбує сьогодні і батьків, і вчителів – як забезпечити якісну освіту в умовах війни.

Відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 12.09.2022 №102-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році», навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану в закладах освіти.

Головні завдання зазначеного вище дослідження полягали у вивченні:

- стану створення безпечних умов у закладах освіти, забезпечення їх укриттями цивільного захисту населення;
- рівня психосоціального комфорту учнів та педагогічних працівників в освітніх закладах;
- рівня формування навиків безпечної поведінки та психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу;
- стану пожежної безпеки та санітарно-гігієнічних умов в освітніх закладах громади (зокрема, в укриттях цивільного захисту);
- функціонування пропускового режиму у закладах загальної середньої освіти територіальної громади;
- організації безбар'єрності шкільних споруд громади;
- наявності безпечних маршрутів до освітніх закладів.

Опитування проводилося серед заступників директорів з навчально-виховної роботи, педагогічних працівників, учнів 9-11-х класів та їхніх батьків. У ході дослідження респондентам пропонувався ряд запитань,

відповіді на які дали змогу оцінити рівень безпеки в закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються.

В умовах військової агресії Російської Федерації проти України, питання захисту учасників освітнього процесу є надзвичайно важливими. У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце. Отже, одним із головних критеріїв безпечного освітнього середовища сьогодні є наявність у закладі загальної середньої освіти укриття цивільного захисту населення та його облаштування відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту». У сучасних українських школах відсутні укриття цивільного захисту населення відповідного рівня надійності, адже такі загрози не були враховані під час проектування громадського простору.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що більшість респондентів (62,5 %) вважають, що у закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються, захисна споруда цивільного захисту відповідає вимогам щодо її утримання та експлуатації, 20,8 % опитаних повідомили, що укриття здебільшого відповідає вимогам, 4,0 % зазначили, що захисна споруда зовсім не відповідає рекомендаціям, 4,6 % не змогли оцінити дане питання (рис.2.5.1).

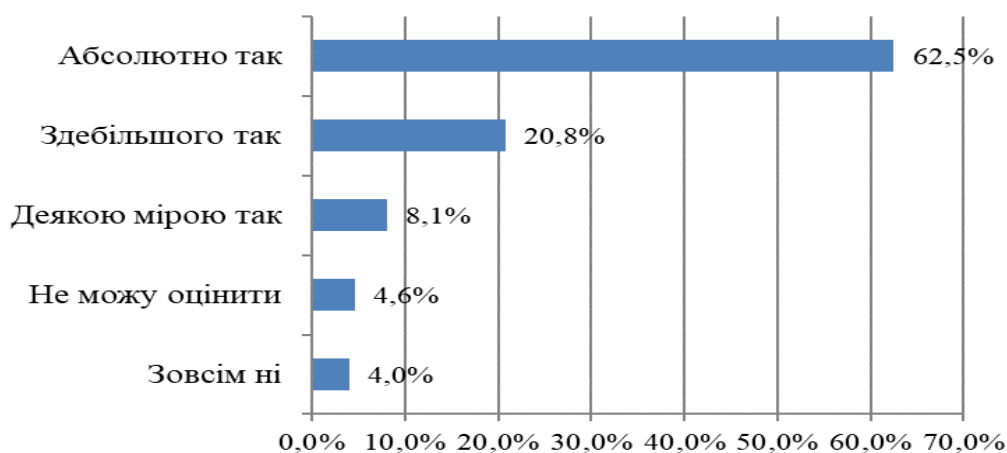

Рисунок 2.5.1. Відповідність споруди цивільного захисту вимогам щодо її утримання (відповіді респондентів, у %)

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що захисні споруди майже половини (47,2 %) закладів загальної середньої освіти забезпечені електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами пожежогасіння. У 45,6 % сховищах наявні засоби надання медичної допомоги відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях, але, на жаль, захисні споруди не обладнані системами водопроводу та каналізації.

Незначна кількість укриттів (22,1 %) обладнана wi-fi роутерами для доступу до мережі Інтернет та укомплектована сухими сніданками, контейнерами для зберігання продуктів харчування та їхніх відходів (рис.2.5.2).

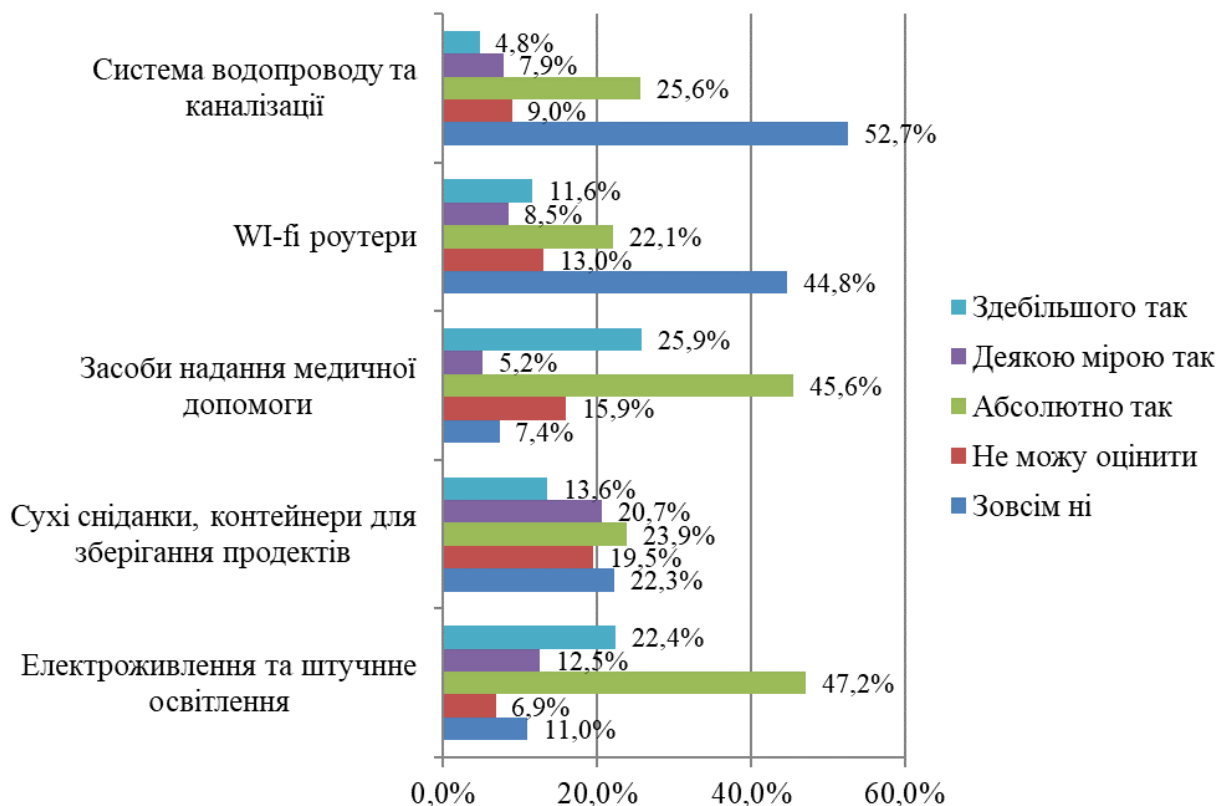

Рисунок 2.5.2. Укомплектування захисної споруди закладу загальної середньої освіти (відповіді респондентів, у %)

Заклади загальної середньої освіти є одними з найбільш вразливих об'єктів з точки зору протипожежної небезпеки. Будь-яка надзвичайна ситуація в умовах воєнного стану може виникнути у будь-яку хвилину та призвести до загрози здоров'ю і життю учасників освітнього процесу. Саме тому пожежна безпека є пріоритетом як для державних органів, так і для адміністративного апарату закладу освіти.

Результати моніторингового дослідження показали, що працівники закладу та учні (62,9 %) систематично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки (рис.2.5.3). Керівництво закладів загальної середньої освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки у надзвичайних ситуаціях із залученням спеціальних служб. У ході дослідження було з'ясовано, що шкільні приміщення не обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння. Первинними засобами гасіння в закладах загальної середньої освіти є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі

щитом і спеціальним інвентарем. Плани евакуації та план дій, на випадок пожежі, розміщені у доступному місці.

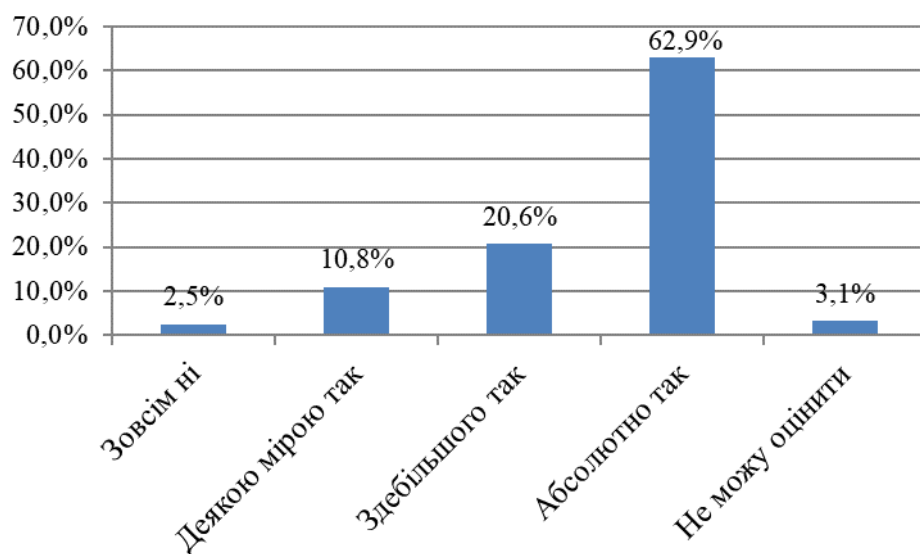

Рисунок 2.5.3. Проходження педагогічними працівниками та учнями навчання правилам пожежної та електричної безпеки, у %

Питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності воно набуває, коли та чи інша країна потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. На жаль, сьогодні в такій кризовій ситуації опинилася Україна. Надважливо в цей час створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру убезпечить їх та зменшить негативні наслідки.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що закладам загальної середньої освіти громади вдалося організувати безпечне освітнє середовище. У закладах проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, сходів; розроблено план евакуації, згідно якого чітко розподілені обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги. Педагогічні працівники та учні досконало знають свої обов'язки під час сигналу повітряної тривоги та чітко дотримуються алгоритму дій щодо переходу в укриття.

Сумська область була однією із перших областей, яку було звільнено з окупації, тому важливим питанням сьогодні є навчити дітей основ мінної безпеки та правил поведінки з вибухонебезпечними предметами. Відповідаючи на запитання опитувальника: «У закладі освіти, де Ви

навчається, проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки?», 43,6 % учнів запевнили, що даний вид роботи проводиться, 31 % респондентів вказали, що заняття здебільшого проводяться, 11 % обрали варіант відповіді «Деякою мірою», і лише 5,8 % зазначили, що з ними зовсім не проводилися такого роду заняття (рис. 2.5.4).

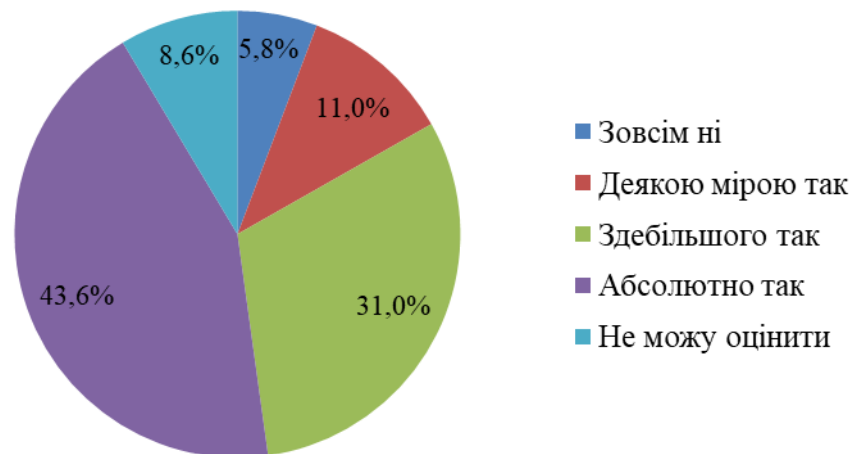

Рисунок 2.5.4. Проведення занять з питань мінної безпеки (відповіді учнів, у %)

Воєнний стан у країні вплинув та змінив звичну поведінку учнів. Дитяча допитливість заміщена відчуттям страху, зокрема, при виявленні підозрілих предметів. Діти, відповідаючи на запитання анкети щодо своїх дій при знаходженні на території закладу освіти невідомого небезпечного предмету, майже одногосно відповіли, що повідомлять про знахідку працівників закладу освіти (74,4 %) та телефонують за номером 101 (23,3 %).

Питання, яке було вивчено у ході моніторингового дослідження, є охорона закладу загальної середньої освіти та наявність у ньому систем відеоспостереження. Створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти залишається обов'язком керівника закладу.

Питання посилення безпеки у закладах освіти стало актуальним після початку російської агресії ще у 2014 році, наразі, на ньому зосереджено найбільшу увагу. Керівникам закладів освіти необхідно так посилити режим безпеки, щоб у приміщення школи неможливо було пронести будь-які сторонні предмети, у тому числі вибухонебезпечні речовини. Варто зауважити, що безпека життя школярів починається з огорожі, яка виконує роль фортифікаційної споруди, і є превентивним захистом. Вона необхідна для обмеження доступу сторонніх осіб та заїзду автотранспорту на територію закладу освіти.

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що у майже у половини закладів загальної середньої освіти (46,3 %), що брали участь в опитуванні, наявні огорожувальні паркани, охорону здійснюють штатні працівники, які, фактично, лише стежать за входом-виходом у заклад освіти сторонніх осіб (рис. 3.5.5). Головним чином, це пов'язано з тим, що у чинних типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від об.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти» та від 01.02.2018 № 90 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від об грудня 2010 року № 205», передбачено лише посаду сторожа. У його обов'язки входить охорона приміщень, шкільного майна, спостереження за економією енергоресурсів та пожежною безпекою у закладі тощо. Єдиний пункт, який стосується контрольно-пропускної складової – запис у журналі відвідувачів та мети їхнього перебування у закладі освіти. За законодавством, відповідальність за безпеку школярів несе адміністрація закладу та вчителі, а не сторожі-вахтери (рис.2.5.5).

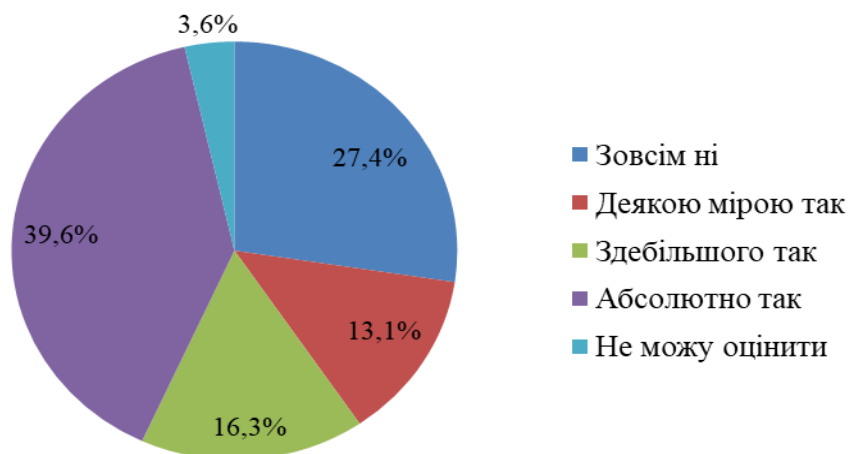

Рисунок 2.5.5. Наявність охорони у закладах загальної середньої освіти (відповіді респондентів, у %)

В одному із запитань опитувальника респондентам пропонувалося оцінити рівень своєї безпеки під час перебування у закладі загальної середньої освіти. Переважна більшість учителів (73,4 %) запевнила, що вони почуваються у безпеці, 10,2 % обрали варіант «Деякою мірою так». Більше третини учнів (40,7 %), відповідаючи на дане запитання анкети, зазначили, що вони почуваються абсолютно захищеними під час освітнього процесу в очному режимі (рис. 2.5.6).

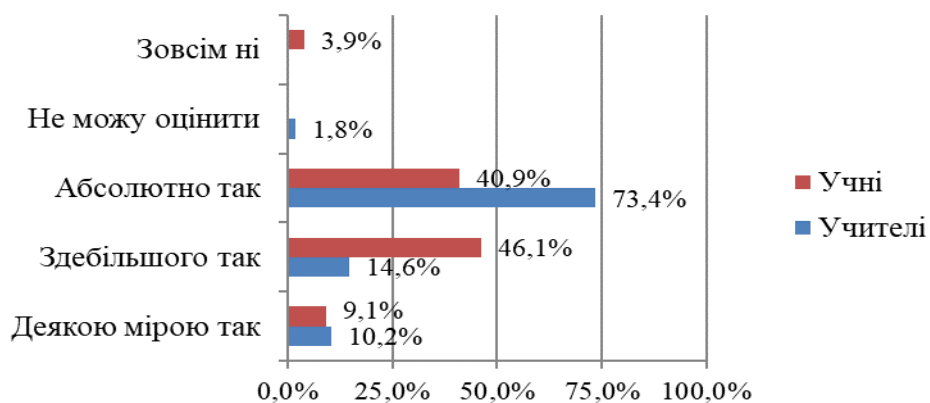

Рисунок 2.5.6. Ступінь відчуття безпеки в учасників очного процесу навчання (відповіді респондентів, у %)

У ході дослідження, паралельно з опитуванням учнів та педагогічних працівників, стосовно оцінки своєї безпеки у закладі, батькам було запропоновано оцінити рівень свого задоволення станом безпеки освітнього середовища закладу освіти. За результатами опитування, було з'ясовано, що більшість (73,0 %) батьків задоволені створеними у закладах умовами навчання дітей; 7,6 % респондентів відмітили, що їх вони не влаштовують або задовольняють деякою мірою (16,5 %). Майже дві третини (64,6 %) респондентів зазначили, що фактори незадоволення відсутні. Незначна кількість (20,3 %) вказала, що, на їхню думку, захисна споруда непридатна до експлуатації; 4,5 % опитаних батьків відмітили, що в закладі освіти недостатня кількість первинних засобів пожежогасіння (рис. 2.5.7).

Рисунок 2.5.7. Фактори незадоволеності батьків організацією освітнього процесу, у %

Таким чином, аналізуючи дані опитування, можна стверджувати, що у закладах загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, адміністрації та педагогічним працівникам безпосередньо вдалося створити безпечні умови для навчання учнів.

Опитуючи батьків стосовно того, що для них є найбільш значущим при відвідуванні закладу загальної середньої освіти їхньою дитиною, отримуємо наступні результати: найбільша кількість респондентів (16,8 %) зазначили, що дивлячись на сучасний розвиток подій, на те, що наша система освіти функціонує в умовах воєнного стану, для них пріоритетом є те, щоб діти перебували у безпеці під час освітнього процесу у закладі; для 14,8 % респондентів головним залишаються отримані у закладі освіти знання, якісний та цікавий освітній процес, практичні навички, наближені до життя. Для 10,2% батьків найбільш значущим є розвиток дитини як особистості. Сучасні діти багато часу проводять за гаджетами, мало спілкуються між собою, тому не дивно, що наступне, на чому наголосили батьки, відповідаючи на запитання опитувальника, – щоб дитина навчилася спілкуванню, була комунікабельною (10,7 %), бо саме через спілкування лежить шлях до життєвого і професійного успіху (рис. 2.5.8).

Рисунок 2.5.8. Критерії відвідування учнями закладу освіти (відповіді батьків, у %)

Переважає більшість батьків (80,8 %), відповідаючи на запитання про безпекові складові організації освітнього процесу, зазначили, що вони стурбовані загрозою ракетних ударів, які є небезпечними. Незначна кількість батьків (6,1 %) відповіли, що хвилюються через можливість повторного ворожого вторгнення на територію, де вони проживають. Лише 3,7 % опитаних зазначили, що укриття цивільного захисту у школі не відповідає нормам безпеки та 8,5 % батьків стурбовані, що дітям буде некомфортно знаходитися в укритті довгий час. Переважає більшість

батьків (71,1 %) вважають, що під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає; 15,4 % опитаних відповіли, що вдома, у квартирі чи будинку, дитина перебуває у більшій безпеці; 11,8 % зазначили, що саме заклад освіти є укриттям, у якому дитина впродовж усіх занять перебуває під наглядом дорослих та є більш захищеною.

На нашу думку, незначний відсоток тих, хто обрав заклад освіти у якості найнебезпечнішого місця навчання для дітей, пов'язаний, перш за все, з тим, що не у всіх закладах освіти адміністрацією проводилася роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту. Так, 23,3 % респондентів відмітили, що їм доводилося дізнаватися про наявність у закладі освіти укриття, але без огляду захисної споруди та 10,8 % опитаних батьків вказали на те, що вони не були повідомлені про стан та відповідність до норм Державної служби з надзвичайних ситуацій укриття цивільного захисту, що міститься в закладі освіти (рис. 2.5.9).

Рисунок 2.5.9. Поінформованість батьків щодо наявності та стану укриття цивільного захисту у закладі освіти (відповіді, у %)

Відповідно до методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу в школах у 2022-2023 році, батьки учнів мають бути поінформовані про стан укриття та протоколи безпеки для випадків повітряної тривоги. По-перше, батьки мають знати, що відбувається з їхніми дітьми у закладі освіти під час оголошення сигналу «повітряна тривога», як і куди здійснюється евакуація. По-друге, володіння інформацією про протоколи безпеки дозволить батькам додатково проговорити їх із дітьми, переконати їх дотримуватися і не хвилюватися. Важливо, спільно з батьками, також домовитися про додатковий зміст шкільного наплічника – «рюкзака безпеки» учня, який має вміщувати воду, перекус, необхідні ліки з інструкцією щодо того, як і коли їх потрібно приймати, запискою з прізвищем дитини, батьків, контактними номерами телефонів, домашньою адресою.

У ході проведеного дослідження було з'ясовано, що у більшості батьків (76,6 %) адміністрація закладу освіти, у якому навчається дитина, вимагала сформуванати «рюкзак безпеки» учня; 18,3 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню, а 5,1 % респондентів вперше чують про таке поняття.

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін під час воєнного стану. Керівники закладів освіти та педагоги тримають освітній фронт, продовжуючи працювати в умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід, переосмислюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе безпековий рівень відповідальності. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій, вимушено перемістилася за кордон або перебуває в межах України. Тому, особливо актуальним для закладів освіти, що зараховують на навчання дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, є перегляд антибулінгових політик, розроблення адаптаційних заходів для учнів, які змушені були переселитися на більш безпечні території.

Емоційно-психологічну складову освітнього середовища учнів і вчителів забезпечує створений у закладі сприятливий шкільний клімат, перший крок до якого є запобігання всім проявам насильства, дискримінації за будь-якою ознакою. Дослідження з цього питання виявило, що у закладах, охоплених вивченням, сприяють швидкій адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб (88,6 %); розроблено чіткі правила щодо попередження й реагування на прояви насильства (83,8 %) та учні систематично проходять тренінги з розвитку соціальних навиків попередження й конструктивного розв'язання конфліктів (65,9 %) (рис. 2.5.10).

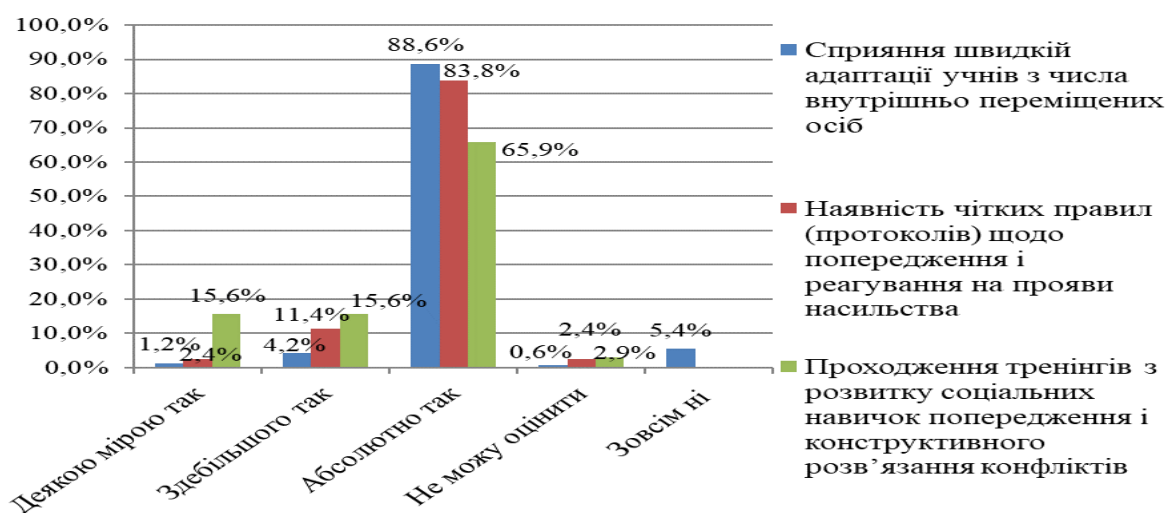

Рисунок 2.5.10. Засоби психосоціальної підтримки дітей психологічними службами закладів освіти (відповіді педагогічних працівників, у %)

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим залишається уміння співпрацювати з іншими, підтримувати один одного, вести конструктивний діалог. Допомогти дитині інтегруватися в новий шкільний колектив, включити її в освітній процес, зменшити рівень стресу, не виділяти з-поміж інших учнів як «жертву», мотивувати вчитися – це робота, покладена на шкільного психолога. За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що роль психологічної служби в закладах загальної середньої освіти територіальної громади, які брали участь у дослідженні, переважно виконують педагогічні працівники, які володіють прийомами надання психологічної допомоги, емоційної підтримки учасникам освітнього процесу та приділяють належну увагу зниженню рівня емоційних проблем, психосоціального стресу серед учнів з числа внутрішньо переміщених осіб.

Висновки

1. Керівникам закладів, у переважній більшості, вдалося створити безпечні умови освітнього процесу, разом із тим, дане питання потребує доопрацювань. Зокрема, не повною мірою реалізовано заходи щодо неухильного та вичерпного виконання вимог чинного законодавства у сфері цивільного захисту – захисні споруди потребують удосконалення, зокрема облаштування системами водопроводу та каналізації.

2. Майже у половини закладів загальної середньої освіти (44,8 %), які брали участь в опитуванні, відсутній доступ до мережі інтернет в укриттях, що ускладнює проведення навчальних занять під час повітряної тривоги.

3. Захисні споруди укомплектовані засобами надання первинної медичної допомоги відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях.

4. Заклади освіти мають низький рівень протипожежної безпеки. Шкільні приміщення не обладнано належним чином засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння. Основними засобами гасіння у закладах освіти є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі щитом і спеціальним інвентарем.

5. Керівництво закладів загальної середньої освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки щодо надзвичайних ситуацій із залученням спеціальних служб.

6. Адміністраціям закладів загальної середньої освіти громади вдалося організувати безпечне освітнє середовище. Постійно проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, східців; розроблено план евакуації, в якому чітко розподілені обов'язки персоналу на випадок

виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги.

7. У майже половини закладів загальної середньої освіти (46,3 %) наявні огорожувальні паркани навколо закладу, охорону приміщень здійснюють штатні працівники.

8. У закладі освіти систематично проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки, учні знають, як поводитися з підозрілими, незнайомими для них предметами.

9. Переважна більшість учителів (73,4 %) зазначили, що вони почуваються у безпеці, організовуючи освітній процес. Разом із тим, тільки 40,9 % учнів почуваються абсолютно захищеними, перебуваючи у закладі освіти під час навчання; незначна кількість батьків (24,1 %) незадоволені створеними у закладах освіти умовами навчання дітей.

10. На думку більшості опитаних батьків (71,1 %), під час повномасштабної війни безпечних місць для навчання дітей на території України немає. Але, якщо порівнювати дистанційну та змішану форми навчання, то безпечнішим для дітей, на думку батьків, є перебування дитини вдома (15,4 %).

11. Адміністрацією не всіх закладів загальної середньої освіти (65,9 %), охоплених дослідженням, проводилася роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту.

12. У переважній більшості батьків (76,0 %) адміністрація закладу освіти, у якому навчається дитина, наголошувала на необхідності формування «рюкзака безпеки» учня; 18,3 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню; 5,1 % респондентів вперше чують про таке поняття.

13. У закладах освіти, охоплених вивченням, сприяють швидкій адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб; розроблено чіткі правила щодо попередження й реагування на прояви насильства; учні систематично проходять тренінги з розвитку соціальних навиків попередження й конструктивного розв'язання конфліктів.

14. Для 14,8 % опитаних батьків, не дивлячись на сучасний розвиток подій та на те, що система освіти функціонує в умовах воєнного стану, найбільш значущим при відвідуванні закладу загальної середньої освіти їхньою дитиною пріоритетом залишаються отримані у закладі освіти знання, якісний, цікавий освітній процес та практичні навики, наближені до життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпека дитини в школі. Пам'ятка для дітей та батьків. URL: <https://ohholding.kr.ua/uk/stock/bezopasnost-rebenka-v-shkole-napominalka-dlja-detej-i-roditelej>
2. Бухлова Н. Тренінг про тренінг. Формування самоосвітньої компетентності учнів. – К.: Шкільний світ, 2009. – 128 с.
3. Журба К. Національна ідентичність як фактор безпеки. Формування національно-культурної ідентичності особистості, що зростає / К. Журба // Управління освітою. – 2021. – № 1-2 (433-434). – С. 90-92.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України / Кабінет Міністрів України // Управління освітою. – 2022. – № 7-8. – С. 74-83.
7. Лахненко І. Як провести самооцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освіти / І. Лахненко // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 11-17.
8. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 від № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Порядок проведення моніторингу якості освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>.
10. Наказ Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 16.06.2021 № 56 «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/1Nue9GwOiD35BbGDsIEKG9R6lthjAEHY/view>.
11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2021 № 1336 «Про підготовку та проведення основного етапу моніторингового дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85195/.
12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 № 392 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
13. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2022 № 400 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
14. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.05.2022 № 421 «Про внесення змін до Плану заходів щодо підготовки й проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-

- 2022 в Україні». URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Nakaz-zminy-PISA-2022.pdf>.
15. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.08.2022 № 715 «Деякі питання проведення у 2023 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання здобутих на основі повної загальної середньої освіти». URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
16. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 815 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України щодо підготовки та проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 в Україні». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87450/.
17. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 816 «Про проведення в закладах освіти України основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87390/.
18. Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності. Управлінські процеси закладу освіти / Державна служба якості освіти України // Директор школи. – 2022. – № 1–2. – С. 22–77.
19. Овадюк О. Система оцінювання здобувачів освіти: компоненти, вимоги, само оцінювання / О. Овадюк // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 19–22.
20. Освітній омбудсмен України: Фізична безпека дітей під час війни. URL: <https://eo.gov.ua/fizyczna-bezpeka-ditey-pid-chas-viyny-pravyla-povedinky-v-evakuatsii-na-okupovanykh-terytoriiakh-i-v-zoni-boyovykh-diy/2022/03/19/>.
21. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти / [упоряд. Т.О.Лукіна]. – К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 59 с.
22. Планування національно-патріотичного виховання в закладі загальної середньої освіти : методичні рекомендації / упоряд. Т. В. Блужан; за ред. І. В. Удовиченко. – Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2021. – 59 с.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2021-%0D%0B#Text>.
24. Приходько В.М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях) / В.М.Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 192 с.
25. Приходько В.М. Моніторинг якості освіти: тезаурус термінів і понять / В.М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 96 с.
26. Прокопенко Н. Основні результати порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011. URL: <http://education-ua.org/ua/analytics/68-osnovni-rezultati/>.

27. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

28. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 584-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2018-%D1%80#Text>.

29. Тенденції якості освітньої діяльності ЗЗСО: аналітичний звіт за результатами інституційних аудитів (2020–2021) / Державна служба якості освіти // Директор школи. – 2022. – № 3–4. – С. 26–59.

30. Типове положення про координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання при місцевій державній адміністрації / Кабінет Міністрів України // Управління освітою. – 2022. – № 7–8. – С. 56–60.

31. Томич І., Колесник І. Моніторинг як інноваційний інструмент забезпечення якості освіти / І. Томич, І. Колесник // Директор школи. – 2012. – № 10. – С. 43–52.

32. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text>.

33. Указ Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>).

34. Школа компетентностей XXI століття /Автор-укладач Н.В. Василенко. Харків: Основа. 2019. 142 с.

35. Ярошук Л.Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник / Л.Г.Ярошук – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2010. – 248 с.

Редактор: І.В. Удовиченко

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2021-2022 РОКАХ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск 7

Комп'ютерне макетування: О.І. Остапенко, Г.М. Браткова

Здано в набір 27.01.2023
Підписано до друку 27.01.2023
Формат 60x84/16
Гарнітура Constantia
Папір офсетний
Друк офсетний
Ум.др.арк. 3,63

НВВ КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5.
тел.: 8(0542)33-40-67
e-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua